

Χ. Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΣΥΜΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παλιά μου επιθυμία ήταν νά μελετήσω τὰ τοπωνύμια τῆς Σύμης, παράλληλα μὲ τῆς Ρόδου, Χάλκης, Νισύρου, γιὰ τὰ ὁποῖα κατόρθωσα νά δημοσιεύσω τὶς σχετικὲς ἐργασίες μου. Στὰ 1967 γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Νίσυρο, ὅπου εἶχα πάει γιὰ τὴ μελέτη τῶν τοπωνυμίων τῆς, περάσαμε, μὲ τὸ ἀτμόπλοιο «Αἰκατερίνη», τὴ ΒΔ. πλευρὰ τῆς Σύμης, ἀπὸ τὸ στενὸ πὺλ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴ Μικρασία καὶ μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση ἡ διάβαση μέσα ἀπὸ τὰ ποικιλόσχημα νησάκια καὶ τὸ ἀντίκρουσμα τῶν μυχῶν, τῶν βουνῶν καὶ τοῦ ἀρκετὰ πλούσιου πράσινου, πράγμα πὺλ δὲν ἀντικρύζει κανεὶς πλέοντας ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρὰ μὲ κατεύθυνση ἀπὸ τὴ Σύμη στὸν Πανορμίτη. Ἐνα ναυτόπαιδο, ὁ Μιχ. Πατατοῦκος, μὲ μεγάλη προθυμία ἄρχισε νά μοῦ ὁμιλῇ γιὰ τὰ διάφορα τοπία κ' ἔκαμα τότε τὴν πρώτη μου συλλογὴ τοπωνυμίων τῆς Σύμης.

Μελετώντας τὶς διαφορὲς ἐργασίες γιὰ τὴ Σύμη τῶν Μ. Γρηγοροπούλου, Δ.Μ. καὶ Ν. Χαβιαρᾶ, Σωτ. Καρανικόλα, πρωτοπρεσβυτέρου, Ἀλεξ. Καρανικόλα, Σ. Ἰ. Ἀγαπητίδη, Ἰ. Μ. Χατζηφώτη κ.ἄ. σημειώνονα τὰ σχετικὰ τοπωνύμια, ὀνόματα ἐκκλησιῶν, μονῶν καὶ ἐξωκλησιῶν, κόλπων, αἰγιαλῶν, ὄρων, ἀκρωτηρίων, βουνῶν κ.λ.π. Ἀρκετὰ εἶχα μαζέψει σὲ διάφορα ταξίδια στὴ Σύμη καὶ τὸν Πανορμίτη, προκειμένου ὅμως νά γράψω σχετικὴ μελέτη γι' αὐτά, ἔπρεπε νά κάμω εἰδικὸ ταξίδι, πὺλ πραγματοποιήθηκε στὶς 4.10.1971 καὶ σ' αὐτὸ κατόρθωσα νά συμπληρώσω ἀρκετὰ ἀπὸ ποιμένες, ναυτικούς, τὸν ἀγροφύλακα καὶ ἄλλους γνώστες τῶν τοπιῶν. Στὴν ἐργασία αὐτὴ μ' ἐβοήθησε κ' ἓνας κατὰλογος τοπωνυμίων τῆς Σύμης, ἀντίγραφο αὐτοῦ πὺλ ἔστειλε ἡ Δημαρχία Σύμης στὴ Νομαρχία Δωδεκανήσου στὶς 19.1.1959 καὶ τὸ ἔθεσε εὐγενικὰ στὴ διάθεσή μου ὁ δήμαρχος Σύμης κ. Γ. Νικητιάδης. Αὐτὰ βέβαια τὰ ἐλέγξαμε

μέ άλλους γινῶστες, ἂν καὶ ἦταν μέ τόση προσοχὴ γραμμένα ἀπὸ διάφορους συλλέκτες, ἐκπαιδευτικούς κ.ἄ. Στὴ συμπλήρωση μ' ἐβοήθησαν καὶ μερικοὶ Συμαῖοι τῆς Ρόδου, ποὺ ἔζησαν μικροὶ στὴ Σύμη καὶ γνώριζαν τὰ τοπία της¹.

Τὸ Τοπωνυμικὸ τῆς Σύμης ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μέ τῆς Ρόδου κ' ἡ συγγένεια μέ τ' ἄλλα νησιά καὶ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα δείχνει τὴν ἀδιάσπαστὴ ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ πλῆθος τῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων δίνει μιὰ σειρὰ ὀνομάτων καὶ τὰ ἀγιώνυμα τοπωνύμια ἔχουν τὴν πρώτη θέση στὸ Τοπωνυμικὸ τῆς Σύμης. Δεκατρεῖς ἐνοριακοὶ ναοί, 3 στὸ Γιαλὸ καὶ 10 στὴν Πάνω πόλη, δυὸ ἱστορικὲς μονές, τοῦ Πανορμίτη καὶ Ρουκουινιώτη, καὶ περισσότερα ἀπὸ 100 μονὸδρια, ἐξωκλήσια καὶ παρεκκλήσια κοσμοῦν τὴν πόλη, τὰ βουνὰ καὶ τίς παραλίες τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀποτελοῦν ἓνα γραφικὸ θέαμα καὶ δείχνουν κ' ἐδῶ τὴ θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ μας. Ἀκολουθοῦν οἱ γεωγραφικοὶ ὅροι, τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους, ποὺ μᾶς δίνει τὸ ὄρεινὸ ἐδαφος, κ' ἔπειτα ἔρχονται λιγώτερα τὰ γεωργικὰ ἢ ποιμενικὰ, τὰ ζωνώνια, φυτωνύμια, καὶ προσωπωνύμια.

Προτάσσουμε μιὰ σύντομη ἱστορία τοῦ νησιοῦ καὶ μιὰ ἐξέταση τοῦ ὀνόματος Σύμη κ' ἔπειτα παραθέτουμε μέ ἀλφαβητικὴ σειρὰ τὰ τοπωνύμια. Ἀναφέρουμε γιὰ τὸ καθένα τὸ ὄνομά του, τὸ ἄρθρο, τὴ θέση ἢ τὴν περιφέρεια ποὺ βρίσκεται, τὸ συσχετίζουμε μέ ἄλλα γνωστὰ τοπωνύμια καὶ προσπαθοῦμε νὰ δίνουμε μιὰ ἐρμηνεία, ὅσο εἶναι δυνατὸ βέβαια. Τὰ ἀποδίδουμε μέ τὴν κοινὴ φωνητικὴ διατηρώντας τὸν ἰδιωματικὸ τύπο τῶν λέξεων μέ τὸ τελικὸ ν, ὅπου βέβαια ἀκούεται. Στὴ Σύμη, ὅπως καὶ στὴ Ρόδο, τὸ ν στὸ τέλος τῶν λέξεων ἀκούεται καθαρά, ὅταν ἀκολουθῇ ἄλλη λέξη, διαφορετικὰ δὲν προφέρεται, ἀφήνει ὅμως ἓνα ἔρρινο ἤχο καὶ τὸ σημειώνουμε μέσα σὲ παρένθεση· λένε π.χ. «τὸ Πέδι(ν)», ἐνῶ «τὸ Πέδιν εἶναι ὁμορφὴ ἐξοχή». Γιὰ τίς παθήσεις τοῦ τελικοῦ ν, ἀνάλογα μέ τὰ ἐπόμενα σύμφωνα, δὲν κάμνουμε λόγο, γιατί εἶναι θέμα ἐιδικῆς φωνητικῆς μελέτης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ταξιδεύοντας ἀπὸ τὴ Ρόδο μέ τὰ βαποράκια τῆς γραμμῆς ἀνάμεσα Ρόδο καὶ Μικρασία σὲ δυὸ ὥρες βρισκόμαστε στὸ γραφικὸ νησί τῆς Σύμης. Στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ ἀντικρύζουμε δεξιὰ κι ἀριστερὰ τὰ ψηλὰ κ' ἐπιβλητικὰ σπίτια, δεῦγμα παλιᾶς ἀρχοντιᾶς, πλαισιωμένα μέ τοὺς βράχους καὶ τοὺς γύρω

1. Ὁφείλω νὰ εὐχαριστήσω ἀπὸ τὴ στήλη αὕτὴ τὸ δῆμαρχο Σύμης, ἱατρὸ κ. Γ. Νικητιάδη, τὸν ὀδοντίατρο κ. Κ. Φαρμακίδη, τὸν γυμνασιάρχη τοῦ Πανορμιτείου Γυμνασίου κ. Δ. Χαβιαρᾶ, τὸν καθηγητὴ κ. Χ. Καπότο, τὸν ἐπίτιμο καθ. τῶν Μαθηματικῶν στὴ Ρόδο κ. Κ. Ζαχαρίου, γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ μοῦ ἔδωσαν. Στὴν ἐξακρίβωση τῶν τοπωνυμίων ἔλαβαν μέρος στὴ Σύμη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Φαρμακίδη, ὁ Κ. Μακρόπουλος ἀγροφύλακας, οἱ ποιμένες καὶ ναυτικοὶ Σωτ. Ἐ. Χατζηπέτρος, Φίλ. Μπαλῆς καὶ Ν. Σ. Τσαβαρῆς, στὴ Ρόδο ὁ καθ. Κ. Ζαχαρίου καὶ ὁ Ν. Νικόλης, τ. ἀγροφύλακας Σύμης.

λόφους, πού δίνουν τή γραφικότητα στό νησί. Τό ώραϊο κλίμα κ' οἱ δαντελ-
λωτές παραλίες μέ τοὺς ὀρμίσκους καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς καθιστοῦν τὸ νησί
εὐχάριστο τόπο διαμονῆς, κυρίως στοὺς θερινούς μῆνες. Τὸ ὄρεινὸ τοῦ ἐδάφους
στρέφει τὴν προσοχὴ τῶν κατοίκων στὴ θάλασσα κ' ἔτσι ἡ ναυτιλία, ἡ σπογ-
γαλιεία καὶ τὸ ἐμπόριο ἦταν πάντα οἱ κυριώτερες ἀσχολίες τῶν κατοίκων τῆς,
χωρὶς νὰ λείψουν βέβαια κ' οἱ γεωργικὲς ἐργασίες σὲ ὀρισμένα τμήματα καλ-
λιεργήσιμα, ἐνῶ ἡ ποιμενικὴ παρουσιάζει μιὰ καλὴ ἀπασχόληση μέ τὰ ὀνομα-
στὰ προϊόντα τῆς, τυρί, βούτυρο, κρέας. Ἡ μελισσοκομία ἐπίσης ἀπασχολοῦ-
σε καὶ ἀπασχολεῖ ὀρισμένους ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς.

Ἡ Σύμη εἶναι ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς Ρόδου καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν, πού
γεωλογικὰ ἀποτελοῦσαν συνέχεια τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς ἐνωμένης μέ τὴν
ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Σὲ ὀρισμένα σημεῖα ἀπέχει μόλις πέντε μίλια ναυτικὰ
ἀπὸ τὴ Μικρασία καὶ 26 ἀπὸ τὴ Ρόδο. Οἱ λόφοι καὶ τὰ βουνὰ τῆς εἶναι βράχοι
ἀπότομοι, ὅπως εἶναι ὁ Βοῦνος, τὸ Εἶσος καὶ τὸ ὑψηλότερο ἀπὸ ὅλα ἡ Βί-
γλα (616 μ.), στοὺς πρόποδες τοῦ ὁποίου βρίσκεται ἡ Πάνω πόλη, τὸ Χωριό,
ὅπως τὸ λένε. Ποταμούς δὲν ἔχει ἡ Σύμη, ἐκτὸς ἀπὸ ὀρισμένους χειμάρρους.
Φυσικὰ λιμάνια εἶναι ὁ Γιάλος, ὁ Νιμπορειὸς καὶ ὁ Πανορμίτης, γύρω ὅμως
τὸ νησί εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πολλοὺς αἰγιαλίσκους, τὰ γιάλια, ὅπως τὰ λένε, τὰ
σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ Πέδι, ἡ Ναρού, ὁ Δυσάλωνας, ἡ Μαγα-
θούντα, ἡ Φανερωμένη, ὁ Ἅγιος Αἰμιλιανὸς κ.ἄ. Οἱ νησίδες Νύμος, Διαβα-
τές, Σεσκλὶ κ.λ.π. δίνουν ἐπίσης μιὰ γραφικότητα στό νησί. Τὸ ἔδαφος εἶναι
σκεπασμένο μέ θάμνους στὰ ὀροπέδια καὶ τὶς ρεματιῆς καὶ ὀρισμένες περιφέ-
ρειες, τοῦ Πανορμίτη καὶ τῆς ΒΔ. πλευρᾶς, εἶναι πευκόφυτες. Ἀπὸ τὰ καλ-
λιεργήσιμα φυτὰ εὐδοκимоῦν ἡ ἐλιά, ἡ συκιά, τὸ ἀμπέλι κ' οἱ φραγκοσυκιές.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΗΣ. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΥΜΗ

Ἱστορικὰ ἡ Σύμη συνδέεται ἐπίσης μέ τὰ γύρω νησιά. Κᾶρες καὶ Φοίνι-
κες, λέει ὁ Θουκυδίδης (Α' 8), ἔδρυσαν τὶς περισσότερες πόλεις στὰ νησιά. "Ο-
ταν ὁ Μίνως ἐκαθάρισε τὴ θάλασσα ἀπὸ τοὺς κακούργους, ἡσύχασαν οἱ νησιῶ-
τες κ' ἔλαβαν μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας. Ὁ Διόδωρος (Ε' 53) λέει
ὅτι ἡ Σύμη ἔμεινε ἔρημος καὶ τὴν κατοίκησαν αὐτοὶ πού ἦρθαν μέ τὸν Τριόπα,
ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦταν ὁ Χθόνιος, γιὸς τοῦ Ποσειδῶνα καὶ τῆς Σύμης.
Ὑστερα ἀπὸ τὰ Τρωικὰ τὴν πῆραν οἱ Κᾶρες, ἔγινε ὅμως ξηρασία κ' ἔφυγαν.
Τὸ νησί ἔμεινε ἔρημο καὶ τότε τὸ ἀποίκισαν οἱ Λακεδαιμόνιοι Εὐῆθος καὶ Ναῦ-
σος καὶ στὴν ἀποίκισή αὐτὴ ἔλαβαν μέρος Κνίδιοι καὶ Ρόδιοι.

Ὁ Όμηρος ἀναφέρει τρεῖς ὁμάδες πολεμιστῶν, πού ἔλαβαν μέρος στὸν
Τρωικὸ πόλεμο ἀπὸ τὰ σημερινὰ Δωδεκάνησα: α') τοὺς Ροδίτες, μέ ἐννέα
πλοῖα καὶ ἀρχηγὸ τὸν Τληπόλεμο, β') τοὺς Συμαίους, μέ τρία πλοῖα καὶ ἀρ-

χηγὸ τὸ Νιρέα, καὶ γ') τοὺς κατοίκους τῆς Νισύρου, Κῶ, Καλύμνου, Καρπά-
θου καὶ Κάσου μὲ 30 πλοῖα. Στὸ Β' 671-675 λέει:

*«Νιρεὺς αὖ Σύμηθεν ἄγε τρεῖς νῆας εἴσας,
Νιρεὺς Ἀγλατῆς υἱὸς Χαρόποιό τ' ἀνακτος,
Νιρεὺς, δς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε
τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα·
ἀλλ' ἀλαπαθὴς ἔην, παῦρος δὲ οἱ εἶπετο λαός».*

Σχετικὰ μὲ τὴ Ρόδο, ποὺ διέθεσε 9 πλοῖα, ἡ Σύμη παρουσιάζει σημαντι-
κὴ δύναμη μὲ τὰ 3 πλοῖα γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα.

Προελληνικὰ στοιχεῖα ἀναφέρονται οἱ Ἑτεόκρητες στὴν Κρήτη κ' οἱ
Ἑτεοκαρπάθιοι στὰ νησιά μας. Οἱ Ἀχαιοὶ τὰ κατέλαβαν γύρω στὰ 1500
π.Χ. μὲ κέντρο τὴν Ἀχαΐα στὴν ἀκρόπολη τῆς Ἰαλυσοῦ¹ καὶ μετὰ τὸν ΙΑ'
αἰῶνα οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ τὰ κατέλαβαν, ἱδρυσαν τὴ Δωρικὴ Ἐξάπολη μὲ τὶς
τρεῖς πόλεις τῆς Ρόδου, Λίνδο, Κάμιρο καὶ Ἰαλυσό, καὶ τὴν Κῶ, τὴν Κνίδο καὶ
τὴν Ἀλικαρνασσό. Στὴν Ἐξάπολη αὐτὴ βέβαια συμπεριλαμβάνονταν καὶ τὰ
μικρότερα νησιά, Νίσυρος, Κάλυμνος, Σύμη, Τῆλος, Χάλκη, Κάρπαθος, Κά-
σος. Ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς ἡ ἱστορία τῆς Σύμης εἶναι συνυφασμένη μὲ τῆς
Ρόδου. Στὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, λέει ὁ Ἡρόδοτος (VII, 93), οἱ δωρικὲς
πόλεις τῆς Καρίας καὶ τῶν νησιῶν ὑποχρεώθηκαν νὰ παραχωρήσουν στοὺς
Πέρσες 30 πλοῖα — ὁ Διόδωρος (XI, 3,8) λέει 40 —, οἱ Ἴωνες παραχώρησαν
100 κ' οἱ Αἰολεῖς 40. Μὲ τὴν ἥττα τῶν Περσῶν πῆγαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους
καὶ πλήρωναν φόρο στὴ συμμαχία. Μὲ τοὺς Ἀθηναίους συνεργάστηκαν καὶ
στὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πολέμησαν τοὺς Σπαρτιᾶ-
τες, ἂν καὶ τοὺς συνέδεαν φυλετικοὶ δεσμοί².

Στὰ 412 π.Χ. ὁ ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν Ἀστύοχος ἐφθασε στὴν Κνί-
δο καὶ κινήγησε τὸν Ἀθηναῖο Χαρμῖνο, ποὺ παραπλέοντας τὴ Σύμη καὶ Χάλ-
κη εἶχε βυθίσει 3 πλοῖα Σπαρτιατικά. Ἐγινε σύγκρουση κ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔχα-
σαν 6 πλοῖα, ἐνῶ τὰ ἄλλα κατέφυγαν στὴν Τευτλοῦσαν τῆς Σύμης³, τὸ σημερινὸ
Σεσκλί. Στὴ ναυμαχία αὐτὴ, ποὺ λέγεται ναυμαχία τῆς Σύμης, βοήθησε τοὺς
Σπαρτιᾶτες ὁ γιὸς τοῦ Διαγόρα Δωριεὺς καὶ τότε ἀποβιβάστηκαν στὴν Κάμι-
ρο καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποσπᾶσουν τὴ Ρόδο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ὑστερα ἀπὸ τὴ
ναυμαχία οἱ Σπαρτιᾶτες ἔστησαν τρόπαιο στὴ Σύμη, γιὰ τὴ θέση τοῦ ὁποῖου
σήμερα ὑποδεικνύονται διάφορα σημεῖα.

Μὲ τὴ διαίρεση τοῦ ροδιακοῦ κράτους σὲ δήμους, τῆς Ρόδου, τῆς Περαιᾶς
καὶ τῶν νησιῶν, οἱ δῆμοι τῶν νησιῶν ἢ εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ συνεργάζονται

1. Ἰχνη μυκηναϊκῆς κεραμικῆς βρέθηκαν στὸ κάστρο τῆς Σύμης· βλ. Σ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗ,
εἰς Ἀρχ. Δελτ. 17 (1961-62), σ. 32 κ.ἐξ.

2. Θουκ. VII, 37.

3. Θουκ. VIII, 41-44: «εἰς τὴν Τευτλοῦσαν νῆσον καταφεύγουσιν».

σάν σύμμαχοι, όπως είναι τῆς Κῶ καὶ τῆς Καλύμνου, ἢ ἔχουν κάποια ἀνεξαρτησία, ἀλλὰ σὲ ἑκτακτες περιστάσεις ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν Ρόδο, όπως εἶναι οἱ Τήλιοι καὶ οἱ Νισύριοι. Οἱ δῆμοι τῆς Καρπάθου εἶναι στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς Αἰνίδου καὶ ὁ δῆμος «Χαλκητῶν» ἀνήκει στὴν Κάμιρο, σὲ ὁρισμένες ὁμως περιστάσεις ἔχουν τὸ δικαίωμα οἱ Χαλκῆτες νὰ κανονίσουν τὰ ἐσωτερικά τους. Ἡ Σύμη ἀνήκει μᾶλλον στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς Ἰαλυσοῦ, δὲν ἀπαντᾷ σάν δῆμος, λέγεται («τὸ κοινὸν Σύμης») καὶ φαίνεται πὺς συμπεριλαμβανόταν στὸ δῆμο «Κασαρέων» τῆς Περαίας, πού καὶ αὐτὸς ἀνῆκε στὴν Ἰαλυσό, όπως δέχονται οἱ τελευταῖοι ἐρευνητές. Κ' ἡ Μεγίστη ἀνῆκε στοὺς δῆμους τῆς Περαίας. Γιὰ τὸ δεσμὸ Σύμης καὶ Ἰαλυσοῦ συνηγορεῖ καὶ ὁ μῦθος ὅτι ἡ Σύμη ἦταν κόρη τοῦ ἥρωα Ἰαλύσου καὶ τῆς Δοτίδος, πού τὴν ἐκλεψε ὁ θαλάσσιος δαίμονας Γλαῦκος καὶ τὴν ἔφερε στὸ νησί πού ἦταν τότε ἔρημο¹.

Ὅταν ὁ Κόνων νίκησε τὸ Σπαρτιατικὸ στόλο κοντὰ στὴν Κνίδο (396 καὶ 394 π.Χ.), τὰ νησιά, όπως καὶ ὅλες οἱ ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Μικρασίας, κηρύχθηκαν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ σπαρτιατικὴ ἡγεμονία κ' ἔλαβαν μέρος στὴ δεύτερη Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Ἀκολουθεῖ ἡ ἡγεμονία τοῦ Μαυσώλου καὶ τῆς Ἀρτεμισίας στὰ νησιά, ἡ συνεργασία μὲ τὸ Μ. Ἀλέξανδρο κ' ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῆς Ρόδου, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του καὶ τὴν πολιορκία τοῦ Δημητρίου, σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ἑλληνιστικὴ περίοδο, ὅποτε καὶ ἡ Σύμη πρέπει νὰ εἶχε ναυτικὴ ἀκμὴ. Μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς Ρόδου ἀπὸ τὸν Κάσσιο (42 π.Χ.), ἀκολουθεῖ μιὰ περίοδος σχετικῆς ἀνεξαρτησίας ἕως τὴν ἐποχὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅποτε τὰ νησιά ἀποτελέσαν τὴν provincia insularum μὲ πρωτεύουσα τὴ Ρόδο καὶ στὸ ἐξῆς ἀκολούθησαν τίς τύχες τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ ἢ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ὅταν ὁργανώθηκαν τὰ «θέματα» τῶν Βυζαντινῶν, ἡ Σύμη μὲ τὴ Χάλκη καὶ τὴ Μεγίστη ἐντάχθηκαν μὲ τὴ Ρόδο στὸ «θέμα Καραβησιάνων», πού πῆρε ἔπειτα τὸ ὄνομα «Κιβυραιωτῶν» ἀπὸ τὴν ἀσήμαντὴ πόλιν Κίβυρα τῆς Τραχείας Κιλικίας. Ἡ Κάρπαθος κ' ἡ Κάσος πῆγαν τότε μὲ τὴν Κρήτη, ἐνῶ ἡ Κῶς, Νίσυρος, Τήλος καὶ τὰ βόρεια Δωδεκάνησα στὸ θέμα τῆς Σάμου. Τὰ νησιά τοῦ θέματος Κιβυραιωτῶν ἦταν ἡ βάση τοῦ βυζαντινοῦ ναυτικοῦ στὴν περιφέρεια αὐτὴ κ' οἱ νησιῶτες πρόσφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες σάν ναυτικοί.

Ἀκολούθησαν οἱ ἐπιδρομὲς τῶν Ἀράβων καὶ μὲ τὴν καταστολὴ τους ἄρχισε ἡ διείσδυση τῶν Δυτικῶν δημοκρατιῶν, Βενετίας, Γένοβας, Πίζας, στὸ Βυζαντινὸ κράτος κ' οἱ Βενετοὶ ἀφοῦ κατόρθωσαν νὰ πάρουν μεγάλη πρόνομια, ἄρχισαν νὰ δείχνουν κατακτητικὲς βλέψεις στὸ κράτος. Ὁ Ἀλέξιος Κο-

1. Real Encyclopädie (Pauly Wissowa), Suppl. V(1931), στήλ. 746 κ.ἐξ. HILLER von GAERTRINGEN, Die Deme der Rhod. Stadt, Ath. Mitt., τ. 42 (1917), σ. 171 κ.ἐξ. F.M. FRASER—G. E. BEAN, The Rhodian Peraia and Islands, London 1954, σ. 211 κ. ἐξ. Μ. καὶ Ν. ΧΑΒΙΑΡΑ, Ἐπιγρ. Περαίας Ροδίων, Ἀρχ. Ἐφημ. 1907, 1908, 1911.

μνημός, πού τοὺς ἔδωσε τὰ προνόμια γιὰ τὴν καταστολὴ τῶν Νορμανδῶν, βλέποντας τὴ στάση τοὺς παρακινεῖ τοὺς Πισᾶτες νὰ κυπήσουν τοὺς Βενετούς, αὐτοὶ ὅμως στάθηκαν ἀδύνατοι νὰ τὸ πράξουν τότε. Ἀργότερα, στὰ 1103, βοηθώντας τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀντιοχείας σκέφθηκαν νὰ καταλάβουν τὴ Ρόδο μὲ ἰσχυρὸ στόλο, πρόλαβε ὁ βυζαντινὸς καὶ τοὺς ἐκυνήγησε ἀνάμεσα στὰ Πάταρα καὶ τὴ Ρόδο καὶ ἀποσύρθηκε ἔπειτα στὴν Τευτλοῦσσα τῆς Σύμης, χωρὶς νὰ τοὺς δώσῃ τὸ τελικὸ κτύπημα. Τὰ γεγονότα μᾶς διηγοῦνται οἱ χρονογράφοι Νικήτας Χωνιάτης, Ἰω. Κίνναμος καὶ Ἄννα Κομνηνή, ἡ ὁποία (ἐκδ. Βόνν. 1878, II σ. 115-118) γράφει «ἐν νησιδίῳ καλουμένῳ Σεύτλῳ», γιὰ τὸ Σεσκλί¹.

Ὅταν οἱ Ἱππότες πῆραν τὴ Ρόδο στὰ 1309, κατέλαβαν καὶ τὴ Σύμη καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ Δωδεκάνησα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κάρπαθο καὶ Κάσο, πού τις κρατοῦσε ἡ βενετικὴ οἰκογένεια Κορνάρου, τὴν Ἀστυπάλαια, πού τὴν πῆρε ἡ οἰκογένεια Quirini τοῦ δουκάτου τῆς Νάξου, καὶ τὴν Πάτμο, πού τὴν προστάτευε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κ' οἱ Βενετοὶ ἀπὸ ἀντίδραση στὸ Τάγμα. Στὰ χρόνια τῆς Ἱπποτοκρατίας (1309-1522) τὰ νησιά ἔχουν μιὰ οἰκονομικὴ εὐημερία, θὰ λέγαμε, ὑποφέρουν ὅμως ἀπὸ τις ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Μιὰ ἀπὸ τις ἐπιδρομὲς αὐτὲς ἔγινε στὰ νησιά Σύμη, Τῆλο, Κῶ καὶ Λέρο, καθὼς καὶ στὰ χωριά τῆς Ρόδου στὰ 1505.

Στὰ 1522 ἡ Ρόδος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ γενναία ἀντίσταση τῶν Ἱπποτῶν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔπεσε στὸ σουλτὰν Σουλεῖμάν καὶ τότε τὰ μικρότερα νησιά ἀκολούθησαν τὴν τύχη της. Οἱ Συμαῖοι, λέει ἡ προφορικὴ παράδοση, βλέποντας ὅτι ἦταν ἀδύνατο ν' ἀνισταθοῦν ἀπὸ ἔλλειψη δυνάμεων, ἔστειλαν μιὰ πρεσβεία στὸ Σουλεῖμάν καὶ δήλωσαν ὑποταγή, τοῦ πρόσφεραν μάλιστα καὶ σὰν δῶρα φρέσκο ψωμί καὶ σφογγάρια, γι' αὐτὸ ἡ Σύμη συμπεριλήφθηκε στὰ προνομιοῦχα νησιά, πού πλήρωναν ἕνα φόρο «κατ' ἀποκοπήν», τὴ μακτιού, κ' εἶχαν αὐτοδιοίκηση. Τὰ νησιά αὐτὰ ἦταν δώδεκα: Κάλυμνος, Πάτμος, Λέρος, Ἰκαρία, Ἀστυπάλαια, Σύμη, Χάλκη, Τῆλος, Νίσυρος, Καστελλόριζο, Κάρπαθος καὶ Κάσος, τὰ πιὸ ἄγονα, ἐνῶ ἡ Ρόδος κ' ἡ Κῶς δὲν εἶχαν προνόμια. Στὴν ἰταλικὴ κατάληψη τοῦ 1912 ἦταν πάλι 12 μὲ τὴ Ρόδο καὶ τὴν Κῶ, γιὰτὶ ἔμειναν ἔξω ἡ Ἰκαρία καὶ τὸ Καστελλόριζο, καὶ τότε πῆραν ἐπίσημα τὸ ὄνομα Δωδεκάνησος².

1. Βλ. καὶ Ρόδου ναυμαχία (Μεγ. Ἑλλ. Ἑγχ.). Ν. ΙΟΡΓΑ, Hist. Byz. III, 75. Δωδ. Ἐπιθ., τεύχ. 2-4 (1948). ΠΑΠΑΡΡ. τ. Δβ, σσ. 58-59 καὶ 114. Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ, Βυζ. ἱστ., σ. 230. C. TORR, Rhodes in modern times, σ.1. Real Encycl. ἑ.π., στήλ. 815.

2. Δωδεκάνησος στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ λέγονταν οἱ 12 Κυκλάδες γύρω ἀπὸ τὴ Δῆλο, γνωστὲς ἀπὸ τὸ Στράβωνα (X 485), πράγμα πού δείχνει ὅτι ἦταν καὶ ἀρχαία ὀνομασία ἄγνωστη ἀπὸ τὰ γραπτὰ κείμενα. Δωδεκάνησος λέγονταν ἔπειτα ὅλα τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὅπως δείχνει ὁ τίτλος «δρουγγάριος Δωδεκάνησου» βλ. Θεοφ. ἐκδ. Βόνν. (1839), σ. 703. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Δωδεκάνησος, στὸ Byz. Zeit., τ. 30 (1929-1930), σ. 244-246. Χρον. Μορέως, στ. 2604.

Για τὸ θέμα τῶν προνομίων μιλοῦν τὰ 8 φερμάνια τοῦ «Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Δωδεκανήσου» στὸ πρωτότυπο καὶ μετάφραση, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Σύμης: 1) τοῦ σουλτάν Μεχμέτ Δ' (16 Ρετζέπ, ἔτος Ἐγίρας 1062 = 1652), 2) σουλτάν Ἀχμέτ Γ' (μέσα τοῦ Σαμπάν 1133 = 1721), 3) σουλτάν Ὀσμάν Γ' (μέσα Σαμπάν 1168 = 1755), 4) σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν Α' (ἔτος Ἐγίρας 1188 = 1774), 5) τοῦ ἴδιου (1189 = 1775), 6) τοῦ ἴδιου (1189 = 1775), 7) σουλτάν Σελήμ Γ' (1211 = 1797), 8) σουλτάν Μαχμούτ Β' (1228 = 1813). Στὰ φερμάνια περιλαμβάνεται κ' ἓνα «μπουγιουλντί» τοῦ μουτεσαρίφη τῆς Ρόδου Ἀβδούλ Ἀζίζ (1102 = 1691)¹ καὶ μιὰ σειρὰ ἐγγράφων, ποὺ στέλλονται ἀπὸ τοὺς διοικητὲς τῆς Ρόδου στοὺς κατοίκους τῆς Σύμης, διαφωτιστικὰ γιὰ τὴ διοίκηση, τοὺς φόρους καὶ τὰ προνόμια τῶν νησιῶν. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἓνα ἐγγραφο τῆς συλλογῆς αὐτῆς τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου Φραγκίσκου Μοροζίνη, ἀπὸ τὴν Πρέβεζα στὰ 1684, ἀπάντηση σὲ ἐγγραφο τῶν Συμαίων ποὺ ἔστειλαν μὲ τὸν ἱερομόναχον Ἀνανίαν, παρακαλώντας νὰ τοὺς φυλάξῃ ἀπὸ τοὺς κουρσάρους. Ὁ Μοροζίνης εἶχε κάμει ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομὲς στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, πῆρε τὴν Πελοπόννησο, βγήκε στὴ Νότια Ρόδο, Ἀρνίθα, Κάστελλο, δὲ μπόρεσε ὅμως νὰ τὴν πάρῃ καὶ τότε ἐτιμώρησε τοὺς Χαλκῆτες, ἀφοῦ ἔβαλε φωτιά στὸ σπήλαιο² ποὺ κατέφυγαν, γιὰτὶ τοὺς θεώρησε αἵτιους τῆς ἀποτυχίας του.

Σύμφωνα μὲ τὸ διοικητικὸ σύστημα τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Ρόδος ἦταν «σαντζάκ»³ καὶ τὴν διοικοῦσε ὁ «σαντζάκμπεης» ἢ «μουτεσαρίφης» καὶ σ' αὐτὸν ὑπάγονταν ἡ Σύμη, Χάλκη, Τῆλος καὶ Νίσυρος. Τὸ «κοινὸν Σύμης» πλήρωνε 60.000 ἄσπρα⁴ γιὰ τὰ ἱδρύματα ποὺ ἔκαμε ὁ σουλτάν Σουλεϊμάν στὴ Ρόδο —τζαμιά, ἱμαρέτ⁵, μεντρεσέδες⁶—, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε συστήσει «βακούφια»⁷, γιὰ νὰ ἔχουν εἰσοδήματα. Μὲ τὴ μακτοῦ τὰ νησιά εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ αὐτοδιοικουνται κι ὁ μόνος Τοῦρκος ὑπάλληλος ποὺ περνοῦσε γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων ἦταν ὁ «σούμπασης». Ἐκλέγουν ἓνα Συμβούλιο, τὴ Δημογεροντία, ἀπὸ 12 μέλη μὲ προϊστάμενο τὸν πρωτόγερο ἢ προεστό, τὸν ἔπειτα δήμαρχο, κι αὐτὸ φροντίζει γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, τὴν ἱατρικὴ περίθαλψη κ'

1. Γιὰ τὰ φερμάνια αὐτὰ βλ. καὶ Δ. ΧΑΒΙΑΡΑ, εἰς Δελτ. Ἱστ. Ἐθν. Ἐτ. Ἑλλ., τ. 6 (1901), σ. 321. κ.ἐξ. JEANNE STEPHANOPOLI, Les îles de l'Égée, Athènes 1912. Σκ. ΖΕΡΒΟΥ, Τὸ ζήτη. τῆς Δωδ., Ἀθήναι 1928. Α. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Νότιες Σποράδες, Παρνασσός, τ. II' (1971), σ. 423 κ. ἐξ. Γιὰ τὰ προνόμια τῶν νησιῶν ἔχουν ἀσχοληθῇ πολλοί, ἐμεῖς παίρνουμε τίς γενικὲς γραμμές.

2. Ὁ «Καμένος Σπήλιος» λέγεται σήμερα.

3. σαντζάκ ἢ λιβά = α) σημαία, β) ἐπαρχία.

4. ἄσπρο = 1)2 τοῦ παρᾶ, 40 παράδες = 1 γρόσι.

5. ἱμαρέτ = συσσίτιο ἀπόρων.

6. μεντρεσέ = θρησκ. σχολεῖο.

7. βακούφ (vakf ἀραβ. = στάσιμος) ἦταν κτήματα, ποὺ δὲνμποροῦσαν νὰ πωληθοῦν καὶ τὰ εἰσοδήματά τους τὰ διέθεταν γιὰ κοινωφελῆ ἔργα.

εισπράττει τούς λιμενικούς και άλλους φόρους. Γι' αυτό προοδεύουν στα γράμματα οί νησιώτες και ιδρύουν σχολεία, μόλις άρχισαν οί Τουρκοί νά αφήνουν κάποια έλευθερία στο ζήτημα αυτό. Από τό 1765-1821 έλειτούργησε ή ονομαστή Σχολή τής Αγίας Μαρίνας, από τίς σπουδαιότερες πού έχει νά παρουσιάσει ό Έλληνισμός στα χρόνια αυτά¹.

Η εϋημερία με την επίδοση στη ναυτιλία και τό έμπόριο κ' ή έλευθερία πού απολάμβαναν σχετικά, τούς βοήθησαν νά λάβουν μέρος στην Έλληνική Έπανάσταση τοϋ 21 από τό πρώτο έτος και νά προσφέρουν ύπηρεσία στον άγώνα. Πρώτα ή Κάσος κήρυξε την επανάσταση και την ακολούθησαν ή Κάρπαθος, ή Σύμη και τ' άλλα Δωδεκάνησα². Η Ρόδος, βάση των τουρκικών και αιγυπτιακών δυνάμεων και με διοικητή τον φοβερό Σουκιοϋρμπεη, δέ μπόρεσε νά κινηθί, έδωσε όμως τό παρόν στον άγώνα με τά άξια τέκνα της, πού έτρεξαν από παντού, για νά πολεμήσουν ή νά προσφέρουν χρήματα. Τά νησιά άνήκουν στην προσωρινή Έλληνική Διοίκηση, διοικούνται με άντεπάρχους, πληρώνουν φόρους, στρατολογούνται και στέλλουν άντιπροσώπους στις Έθνικές Συνελεύσεις.

Δυστυχώς τό Πρωτόκολλο τοϋ Λονδίνου τοϋ 1830 άφησε πάλι τά Δωδεκάνησα στην Τουρκία και με όλες τίς διαμαρτυρίες και τά έγγραφα, πού έστειλαν στον Καποδίστρια και τούς άντιπροσώπους των Δυνάμεων, δέν κατόρθωσαν τίποτε. Τό μόνο πού πέτυχαν ήταν νά επαναφέρουν την παλιά αυτόδιοίκηση στα 1835. Δέν άργησαν όμως οί Τουρκοί νά περιορίζουν σιγά σιγά τά προνόμια με σκοπό νά τά καταργήσουν με τίς κρητικές επαναστάσεις και τό Σύνταγμα τοϋ 1908.

Η Ιταλική κατάληψη τοϋ 1912 έσπρωξε σέ νέους άγώνες τούς νησιώτες, με τό Συνέδριο τής Πάτμου, τό ίδιο έτος, τά συλλαλητήρια τοϋ 1919 και με τή συμμετοχή τους στον έλληνοϊταλικό πόλεμο τοϋ 1940. Με τή πτώση τοϋ άξονα στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο πρώτη άπελευθερώθηκε ή Σύμη κ' έκεί ύπογράφηκε από τούς Γερμανούς στις 8 τοϋ Μάη 1945 ή παράδοση τής Ρόδου³. Στις 31 τοϋ Μάρτη 1947 οί Άγγλικές άρχές κατοχής παρέδωσαν τή Στρα-

1. Βλ. ΜΑΘ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδίασμα, σ. 171. ΑΛΕΞ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Ένα άγνωστο χειρόγραφο τής Φυσικής τοϋ Βενιαμίν, Δωδ. Άρχ., Ε' (1970), σ. 43 κ.έξ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Κατάλ. χειρογρ. εκ τής Σχολής Σύμης, Έλληνικά, τ. 23, σ. 38-56). ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ό μϋθος τής Πρόννης, Παρνασσός, τ. ΙΔ' (1972). Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, Τό χρον. τής Σχολής Αγίας Μαρίνας Σύμης, Δωδεκανησιακά, τ. Α' (1966), τεϋχ. 1.

2. Βλ. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ, Έλλ. Έπαν., τ. Α' σ. 361.

3. Τίς τελευταίες στιγμές πριν φύγουν οί Γερμανοί από τή Σύμη (1944) έξετέλεσαν τον Ήγούμενο τοϋ Πανορμίτη Χρύσανθο Μαρουλλάκη, γεννημένο στα Καλαβάρδα τής Ρόδου, ό όποιος από μικρό παιδί είχε άφοσιωθί στην ύπηρεσία τής Μονής και τελευταία έπεσε εξιλαστήριο θϋμα για τήν Πατρίδα. Μαζί του έξετέλεσαν 2 άλλους, έπειδή βοηθοϋσαν τό συμμαχικό άγώνα.

τιωτική Διοίκηση στον Έλληνα αντιναύαρχο Περικλή Ίωαννίδη και στις 7 τοῦ Μάρτη 1948 ἔγινε ἡ ἐπίσημη Ἑνσωμάτωση μετὰ τὴ Μητέρα Πατρίδα.

Τὸ ὄνομα Σύμη εἶναι ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν προελληνικὴ περίοδο καὶ δὲν ἐξηγοῦνται μετὰ ἐλληνικὰς λέξεις. Οἱ μεσογειακοὶ καὶ πρωτοῖνδοευρωπαϊκοὶ λαοὶ ἔδωσαν ὀνόματα ὅπως τά: Σύμη, Ρόδος, Κῶς, Νίσυρος, Λέρος, Κόρινθος, Ζάκυνθος, Ἀλικαρνασσός, Λυκαβηττός, Λίνδος, Κάμιρος, Ἀτάβυρος κ.τ.ἄ., ὡς καὶ τὰ προσηγορικὰ ἐλαία, ἄμπελος, ρόδον, ἐρέβινθος, τερέβινθος¹. Οἱ μῦθοι ποὺ δίνουν ἐξηγήσεις στὰ διάφορα τοπωνύμια εἶναι μεταγενέστερα δημιουργήματα. Ἀλλὰ ὀνόματα τῆς Σύμης εἶναι *Μεταποντίς* καὶ *Αἶγλη* (Στέφ. Βυζ., Στράβ.). Οἱ ξένοι συγγραφεῖς στὸν μεσαίωνα τὴ Σύμη τὴ λένε *Simmie*, παρετυμολογώντας μετὰ τὸ ἰταλικὸ *seim-mie* (=πίθηκοι), ὅπως καὶ τὴν Κῶ τὴν εἶπαν *Lango* (La Co)².

1. Ἰστ. Ἑλλ. Ἔθνους, Ἐκδοτ. Ἀθηνῶν, τ. Α' (1970), σ. 286-287, 358. G. GLOTZ, *La civilisation Égéenne*.

2. Βραχυγραφίες λέξεων καὶ φράσεων :

"Αγ. Αἰμ.	= Ἅγιος Αἰμιλιανὸς	μγθ.	= μεγεθυντικὸ
"Αγ.Κωνστ.	= Ἅγιος Κωνσταντῖνος	Μεγ.	= μεγάλος
ΑΕΓ.	= ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα	μσν.	= μεσαιωνικὸ
ἀκρ.	= ἀκρωτήριον	ΝΑ.	= νοτιοανατολικὰ
ἀφομ.	= ἀφομοίωση	ΝΕΓ.	= νέα ἐλληνικὴ γλῶσσα
Β.	= βόρεια	Νιμπ.	= Νιμπορείς
ΒΔ.	= βορειοδυτικὰ	Πανορμ.	= Πανορμίτης
βενετ.	= βενετικὸ	Παπαρρ.	= Παπαρηγόπουλος
βυζ.	= βυζαντινὸς	παρεκκλ.	= παρεκκλήσιο
γαλλ.	= γαλλικὸ	παρετ.	= παρετυμολογία
Δ.	= δυτικὰ	παρων.	= παρωνύμιο
Δυσάλ.	= Δυσάλωνας	περικτ.	= περιεκτικὸ
Δωδ. Ἀρχ.	= Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον	πιθ.	= πιθανόν
ἐνορ.	= ἐνοριακὸς	πρόθ.	= πρόθεση
ἐξωκλ.	= ἐξωκλήσι	πρόσθ.	= πρόσθεση
ἐπών.	= ἐπώνυμο	προφ.	= προφέρεται
ἐσωτ.	= ἐσωτερικὸ τῆς Σύμης	Π.Τ.	= Παπαχριστοδοῦλου, Τοπωνυμικὸ Ρόδου
κ.ἄ.	= καὶ ἄλλα	Συμ. Ἀνάλ.	= Συμαῖκα Ἀνάλεκτα
κ.ἄ.	= καὶ ἀλλαχοῦ	συν.	= συνηθισμένους
κ.τ.ἄ.	= καὶ τόσα ἄλλα	Τοπ. Νισ.	= τοπωνυμικὸ Νισύρου
κατάλ.	= κατάληξη	τοπαν.	= τοπωνύμιο
κύρ. ὄν.	= κύριο ὄνομα	ὑπικρ.	= ὑποκοριστικὸ
λ.	= λέξη, λέξεις	ὑποχωρ.	= ὑποχωρητικὸ
λατ.	= λατινικὰ	Χατζιδ.	= Χατζιδάκις
Λεξ. Δημ.	= λεξικὸ Δημητράκου	χρφ.	= χειρόγραφο
Μαραθ.	= Μαραθόυντα		

ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

ἙΑγία Αἰκατερίνη, ἡ, καὶ ἙΑγία Κατερίνα, ἐξωκλ. κάτω ἀπὸ τὴ Βίγλα στὸ δρόμο Σύμης - Πανορμίτη.

ἙΑγία Ἄννα, ἡ, παρεκκλ. τοῦ μονοδρίου Προφήτης Ἡλίας στὸν Ἑλληνικό (Πάνω πόλη).

ἙΑγία Βαρβάρα, ἡ, 1) παρεκκλ. τῆς Παναγίας Καμπιώτισσας (Πάνω πόλη), 2) ἐρημονησίδα κ' ἐξωκλήσι στὰ μικρασιατικά παράλια.

ἙΑγία Εἰρήνη, ἡ, καὶ ἙΑγία Ἐρήνη, ἐξωκλ. Νιμπορειοῦ.

ἙΑγία Ἐλικωνίς, ἡ, καὶ ἙΑγία Ἐλικωνή, ἐκκλησίδιο νεκροταφείου Για-
(ἐορτάζει 28 τοῦ Μάη).

ἙΑγία Καικιλία, ἡ, παρεκκλ. Ἁγίου Φιλήμονα.

ἙΑγία Κάρα, ἡ, Μιχαήλ Συνάδων¹ (23 τοῦ Μάη), ἐξωκλ. Νιμπορειοῦ.
Στὴν εἰκόνα παριστάνεται νὰ κρατᾷ τὴ θαυματουργὴν κάρα του στὸ ἀριστερὸ
χέρι².

ἙΑγία Κυριακή, ἡ, καὶ ἙΑγία Κεριακή, ἐξωκλ. Νιμπορειοῦ (7 Ἰουλίου).

ἙΑγία Μαρίνα, ἡ, 1) ἐξωκλ. τοῦ Κάστρου στὴν ἀκρόπολη, 2) νησί μὲ
ἐξωκλήσι στὸ Πέδι, στὸ στόμιο τοῦ λιμανιοῦ, 3) τοῦ Λιενιοῦ (Πάνω πόλη),
ὅπου ἐλειτούργησεν ἡ Σχολὴ Ἁγίας Μαρίας (1765-1821), ἀπὸ τίς σπου-
δαιότερες τῆς Τουρκοκρατίας (βλ. σ. 39), 4) τῆς Νερᾶς, 5) τοῦ Ποτιοῦ,
κοντὰ στὶς Χαμὲς (Πάνω πόλη).

ἙΑγία Παρασκευή, ἡ, καὶ ἙΑγία Παρασκευή, ἐξωκλ. στὰ Μάρμαρα.

ἙΑγία Τριάδα, ἡ, ἐνοριακὸς ναὸς στοὺς πρόποδες τῆς Βίγλας (Πάνω πόλη).

ἙΑγιοὶ Ἀνάργυροι, οἱ, καὶ ἙΑγιοαναγύροι, μονὸδριο, 1) κοντὰ στὸ Ρουκου-
νιώτη, (Μιχαήλη), 2) στὶς Ζυμωσύνες, κοντὰ στὸ Σταυρὸ τοῦ Πολέμου.

ἙΑγιοὶ Ἀποστόλοι, οἱ, καὶ ἙΑγιοαποστόλοι, ἐξωκλ. στὴν περιφέρεια Ξίσος.

ἙΑγιοὶ Πάντες, οἱ, παρεκκλ. Ἁγίων Ἀναργύρων.

ἙΑγιοὶ Σαράντα, οἱ, ἐξωκλ. «Τεσσαράκοντα μαρτύρων» στὸν Ἑλληνικό.

ἙΑγκάλη, ἡ, (Νανού)· ἀγκάλη, κεκαμμένος βραχίον, ὄρμος, ὑψηλὸς
μέρος αἰγιαλοῦ, ἐξοχὴ βουνοῦ, βράχου, γῆς» (Λεξ. Δημητρ.).

ἙΑγριομέλισσα, ἡ, (Νανού)· ἀγριομέλισσες λένε τίς μέλισσες ποὺ λει-
τουργοῦν μέσα σὲ κοιλότητες βράχων, κορμούς δένδρων, χωρὶς ἰδιοκτήτη,
ὅταν οἱ μελισσοῦργοι δὲν προλάβουν νὰ τοποθετήσουν τὸ νέο σμᾶρι σὲ κυψέλη·
πρβ. ἙΑγριομέλισσα (Ρόδος, Π.Τ. σ. 150)· βλ. Μέλισσα, Πλακομέλισσα.

1. Σύναδα Μικρασίας, ὁ κάτοικος Συναδηρὸς καὶ Συναδηρὸς, κύρ. ὄν. στὴ Σύμη τὸ
Συναδί.

2. ΣΩΤ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Τὰ σεβ. σ. 117. Στὰ Λεξικογρ. καὶ Λαογρ. Ρόδου (σ. 72)
μιλῶ γιὰ τὴν κάρα τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τῆς Πάτμου, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἦταν τῆς Σύμης, ποὺ
εἶναι κοντά. Ἐφερνταν τὴν εἰκόνα στὰ χωριά τῆς Ρόδου κ' ἔκαμαν ἀγριασμό γιὰ τὴν ἀκρίδα.
Τὴν ἡμέρα αὕτὴ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μποῦν στοὺς κήπους.

"Αἰς Ἀντώνης, ὁ, παρεκκλ. Μεγάλου Σωτήρη τῆς Νερᾶς.

"Αἰς Βασίλης, ὁ, ὅρμος κ' ἐξωκλ. στὰ Λάπαθα (ΒΔ.).

"Αἰς Γιάννης, ὁ, 1) ὁ Πρόδρομος, ἐνορ. ναὸς Γιαλοῦ, 2) τοῦ ἀκρ. Ἀθερῖνα (Θεολόγος), 3) Ἀἰς Θεολόος (Σύμη - Πανορμίτης), 4) τῆς Νερᾶς, 5) τοῦ Πεδιοῦ — ὁ Σταφυλλᾶς, 6) τῆς Τσαγγριᾶς, 7) τῆς Σκιστῆς (Φανερωμένη), 8) ὁ Χρυσόστομος τῆς Καρινᾶς.

"Αἰς Γιώργης, ὁ, 1) ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη), 2) ὁ Δρακουντιώτης στὴ Δρακούντα, 3) ὁ Δυσάλωνας, με τὰ τὸ νησάκι Ἀγίας Μαρίνας, 4) ὁ Κυλιντριώτης (Νιμπ.), 5) τοῦ Ξίσου, 6) τῆς Φανερωμένης, 7) στὸ Πέδι, 8) ὁ Φτωχός, στὰ Κωτικά.

"Αἰς Δημήτρης, ὁ, 1) ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη), 2) τῆς Κάτω Μεριᾶς ("Αἰ. Αἰ.), 3) τοῦ Λάκκου, 4) τ' Ἀμπελι οὔ, Μεγ. Σωτήρη Νερᾶς.

"Αἰς Διονύσης, ὁ, ἐρείπια ἐξωκλ. στὸ Διαπόρι.

"Αἰς Θανάσης, ὁ, ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη).

"Αἰς Θεολόος, ὁ, "Αἰς Γιάννης.

"Αἰς Θωμᾶς καὶ "Αἰς Θουμᾶς, ὁ, ἐξωκλ. στὸ Πέδι.

"Αἰς Κωνσταντῖνος, ὁ, μονύδριο (Βίγλα - Τσαγγριά).

"Αἰς Λευτέρης, ὁ, Ἀγιος Ἐλευθέριος, ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη).

"Αἰς Μερκούρης, ὁ, ἐξωκλ. Νιμπορειοῦ.

"Αἰς Μιλιάς, ὁ, Ἀγιος Αἰμιλιανός, ἐξωκλ. ἐρμονησίδας στὰ Δ. ποῦ ἐνώνεται μετὰ τὴν ξηρὰ μετὰ μιά δίοδο στενὴ.

"Αἰς Νικήτας, ὁ, ἐξωκλ. 1) στὸ Μέσα Ξίσου, 2) στὰ Κωτικά, 3) κάτω ἀπὸ τὸ Παναΐδι τοῦ Σταυροῦ τοῦ Πολέμου.

"Αἰς Νικόλας, ὁ, 1) ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη), 2) ἐξωκλ. τοῦ Στενοῦ (Νιμπ.), ἀπέναντι ἀπὸ τὸν πορθμισκὸ Στενὸν τοῦ Διαποριοῦ, 3) τοῦ Πεδιοῦ, 4) τῆς Κεφαλῆς, 5) τοῦ Ξίσου, 6) τοῦ Ὁξω Ξίσου, στὴν περιοχὴ τοῦ Περιβλιώτη, 7) τῆς Τσαγγριᾶς, 8) τοῦ Νιμπορειοῦ, ἐρείπια. Ὁ "Αἰς Νικόλας τιμᾶται πολὺ σὰν προστάτης τῶν θαλασσινῶν.

"Αἰς Νουλιᾶς, ὁ, Προφήτης Ἡλίας, 1) μονύδριο τοῦ Ἑλληνικοῦ (Πάνω πόλη), 2) τ' Ἀνηφόρου τοῦ Πανορμίτη τὸν Ἀγὸν Ἡλιάδ' Ἀγὸν Νηλιάδ' Ἀἰς Νουλιᾶς μετὰ πρόσθεση τοῦ τελικοῦ ν καὶ τροπὴ τοῦ ι σὲ υ (πρβ. τὸν ἥλιο - ὁ νήλιος).

"Αἰς Παντελεήμονας, ὁ, 1) ἐνορ. ναὸς (Πάνω πόλη, Βιγλί), 2) ἐξωκλ. (Νανού).

"Αἰς Παῦλος, ὁ, (Σεσκλί), Ἀγιοὶ Ἀπόστολοι.

"Αἰς Προκόπης, ὁ, ἐξωκλ. (Ζυμωσύνες - Σταυρὸς τοῦ Πολέμου).

"Αἰς Σάββας, ὁ, παρεκκλ. Παναγίας Καμπιωτίσας.

"Αἰς Σίδερος, ὁ, ὁρμισκὸς ὅπου θὰ ἦταν ἐξωκλ. Ἀγίου Ἰσιδώρου.

"Αἰς Σφυρίδης, ὁ, Ἀγιος Σφυρίδωνας, 1) ἐξωκλ. (Νιμπ.), 2) ἐρείπια στὸ Πέδι.

"Αἰς Σώστης, ὁ, ὁ Ἀγιος Σώζων, παρεκκλ. Ρουκουνιώτη ("Ερεϊκα).

"Αἱ Τιμόθεος, ὁ, ἐρείπια ἐξωκλ. (Πέδι).

"Αἱ Φανούρης, ὁ, ἐξωκλ. ("Οξω Νημοράκι - Βαλανίδια).

"Αἱ Φιλήμονας, ὁ, μονύδριο ΒΔ. μετὰ τὸν "Αγ. Αἰμιλιανό, προφ. καὶ "Αἱ Θελήμονας.

"Αἱ Χαράλαμπος, ὁ, 1) παρεκκλ. "Αἱ Θανάση (Πάνω πόλη), 2) Μεγ. Σωτήρη Νερᾶς.

"Αἱ Αἱρίνα, ἡ, ἀκρ. Μαραθούνας· ἀθερίνα, τὸ γνωστὸ ψάρι.

"Αἱ Ακαθός ἢ "Ακαττός, ὁ, (Πάνω πόλη), ῥάχη πρὸς τὴ Βίγλα· κανθός, ἀγκαθός, γωνία ματιοῦ, γωνιά, ἀγκωνή, με προσθ. α, ἐπίδρ. τοῦ ἀγκάθα.

"Ακρι(ν), τό, (ΒΔ.).

"Αἱ Αἱθινή, ἡ, ἐξωκλ. στοὺς Μύλους πρὸς τὸ Πέδι (Ζωοδόχος Πηγὴ) (<"Αἱ Αἱθινή. "Εκκλησία "Αἱθινὴ ὑπῆρχε στὴ Ρόδο, ποὺ καταστράφηκε στὴν πολιορκία τοῦ Μεσίχ Πασᾶ (1480) καὶ ἀναφέρεται στὸν κατάλογο τῶν ἐκκλησιῶν ποὺ ἔπρεπε νὰ χτισθοῦν μετὰ τὸν πόλεμο: chiesa Aliteni τὴ λέει ὁ Bosio¹, χωρὶς νὰ ὀρίξῃ τί ἀγία εἶναι, ἐνῶ σ' ἓνα ἔγγραφο τοῦ "Αρχιεῖου τῶν "Ἰπποτῶν τῆς Μάλτας τοῦ 1451, δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν ἱστοριοδίφη Ζ. "Ι. Τσιρπανλῆ², ἀναφέρεται: (Ecclesia) Sanctae Magdalenae Alithini. "Ἦταν λοιπὸν ἡ ἐκκλησία τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς τῆς "Αἱθινῆς, ἡ προσωνυμία τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸ κοντάκιο τῆς ἐορτῆς της (22 "Ιουλίου), ποὺ λέει: «"Ο ὑπερουσίος Θεός... σὲ ἀληθῆ μαθήτρια προσήκατο», δηλ. ἀναδείχθηκε ἀληθινῇ, ἀντάξι μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτὴ πρώτη ἀπὸ τίς μυροφόρες εἶδε τὴν "Ανάσταση. "Υπάρχει καὶ ὄνομα γυναικῶν "Αἱθινῇ.

"Αἱ Αἱμίνας, ὁ, (Πάνω πόλη), κοντὰ στὴν ἐκκλησία τ' "Αἱ Θανάση· ἀλέμινας στὴ Σύμη εἶναι ὁ ἐλαιόμυλος, τὸ «λιοτρίβι», ἡ μυλόπετρα³. "Υπῆρχαν πολλοὶ «ἀλέμιννοι» στὴ Σύμη γιὰ τίς ἐλιές τῶν ἐνοριακῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν. Τελευταῖα ἔμειναν τοῦ Πανορμίτη καὶ τοῦ Ρουκουνιώτη, σήμερα μόνο τοῦ Πανορμίτη, ποὺ ἀντικαταστάθηκε με νέο [σύστημα] ἐλαιουργείου. "Άλλο τοπων. εἶναι τὸ "Αλεμινάκι(ν), ὕψος.

"Αἱ Αἱώνια, τό· "Αἱώνια καὶ "Αἱωνάκια λένε τόπους ὁμοίους με ἀλώνι· τὸ Κόκκινον "Αἱώνι(ν) στὸν "Αγ. Κωνσταντῖνο, ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ πετρώματος.

"Αἱ Αἱξική, ἡ, ἀπόκρημνο βουνό στὴ Νανού, τοῦ ὁποίου ἓνα σημεῖο μοιάζει σὰν ὁδὸς στρωμένη με πέτρες· πρβ. ἡ "Αἱξική στὴ Ρόδο (Π.Τ. σ. 131).

"Αἱ Αἱμουδάκι(ν), τό, παραλία με ἀμμουδιά (Συκίδι).

"Αἱ Αἱμούθρα, ἡ, ("Αγία Μαρίνα, νεκροταφεῖο).

"Αἱ Αἱμουτή, ἡ, παραλία Πανορμίτη, ὅπου σκάβουν καὶ βρίσκουν νερό· ἀμολῶ ἢ μολῶ = ἀφῆνω.

1. G. Bosio, Ist. II, 432.

2. Ζ. Ι. ΤΣΙΡΠΗ., Μελ. γιὰ τὴν ἱστ. τῆς Ρόδου, σ. 16.

3. Πρβ. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Γλωσσ., σ. 14: ἐλαιόμυλος > ἐλαίμυλας > ἀλαίμυνας.

² *Ἀρπύιαι(ς)*, τό, κτήμα τοῦ Μεγάλου Σωτήρη.

³ *Ἀρπυϊοί(ς)*, τό, συνοικία τοῦ Γιαλοῦ, ἐπώνυμο· τὸ λένε καὶ Ταμποῦτοι.

⁴ *Ἀμυγδαλιές*, οἱ, πάνω ἀπὸ τὰ Χασαπειά.

⁵ *Ἀναήλη* ὁ ποταμός, τοῦ, (Λιενί, Πάνω πόλη), τ' *Ἀναήλη* ὁ *Πεῦκος* (Πέδι)· τοῦ (Δ)ανιήλη > τ' *Ἀναήλη* - ὁ *Ἀναήλης*, με ἀποβολὴ τοῦ δ καὶ ἀφομ.¹

⁶ *Ἀνάληψη*, ἡ, ἐξωκλήσι στὸ Διαπόρι πρὶν ἀπὸ τὴ Νύμο.

⁷ *Ἀνέφαμμα(ν)*, τό, ὕψωμα μετὰ τὴν *Ἁγία Αἰκατερίνη* πρὸς τὸν Πανορμίτη· ἀναφαίνω - ἀνέφανα - νεφαίνω (πρβ. νεβαίνω, νεστενάζω, κατηβαίνω) = παρουσιάζομαι ἀπὸ μακριά, φαίνομαι· *ἀνέφαμμα* = ὕψωμα ποὺ βλέπει κανεὶς μακριά, στὴ Ρόδο τὸ λένε *νέφαμμα*.

⁸ *Ἀνήφορος* τοῦ *Πανερμιώτη*, ὁ, δρόμος ἀνηφορικὸς ἀπὸ τὸν Πανορμίτη στὴ Σύμη.

⁹ *Ἀπήανα*, τά, ("Ἁς Βασίλης, ΒΔ.), τὰ πήγανα.

¹⁰ *Ἀποκονή*, ἡ, μονύδριο τῆς Παναγίας Ὑπακοῆς Νύμου (15 Αὐγ.), παρετ. με τὴν πρόθ. ἀπό· πρβ. Παναγιὰ ἡ ἐπακούουσα - ἡ *Ἀπακού* στὴ Ρόδο (Π.Τ. 177)· κύρ. ὄν. *Ἀποκονή*.

¹¹ *Ἀποπαντή*, ἡ, 1) παρεκκλ. Μεγ. Παναγιᾶς τοῦ Κάστρου, 2) στὸ μονύδριο Ἐλεούσα, 3) στὸν Προφήτην Ἡλία. Ὑπαπαντή > Ἀποπαντή παρετ. με τὴν πρόθ. ἀπό· κύρ. ὄν. *Ἀ(π)οπαδή*.

¹² *Ἀργελλη*, ἡ, χωράφι.

¹³ *Ἀρμαθός*, ὁ, (Πάνω πόλη - Χαμὲς - Ἑλληνικός), ὄρμαθός.

¹⁴ *Ἀρμάκια*, τά, (Πάνω πόλη)· ἐπώνυμο γνωστό, ὁ *Ἀρμάκης*, τὸ *Ἀρμάκι*, τ' *Ἀρμάκια*· πρβ. τὰ Βαρδάνια (Ρόδος) < ὁ Βαρδάνης· καὶ σήμερα λένε τὸ Κακάκι, τὰ Κακάκια < ὁ Κακάκης κ.ἄ.

¹⁵ *Ἀρμενο(ν)*, τό, ἀπόκριμηνη παραλία (Νανού).

¹⁶ *Ἀρτηκονήσι(ν)*, τό, νησάκι τοῦ Σεσκληιοῦ ποὺ βγάζει «ἄρτήκους»· τὸν νάρθηκα > τὸν ἄρθηκα > ὁ ἄρθηκας, φυτὸ με παχὺ στέλεχος, ποὺ τὸ μεταχειρίζονται οἱ ναυτικοί²· πρβ. τὴν Ναξιὰ > τὴν Ἀξιὰ (Νάξος).

¹⁷ *Ἀσπες*, οἱ, ἄσπα, ἐλαφρόπετρα, «κίσηρις»· ἄσπες, ἐλαφρὰ χόματα ποὺ παρασύρονται εὐκολὰ ἀπὸ τὶς βροχές· βλ. καὶ *Νεράσπες*.

¹⁸ *Ἀστροπελέκι(ν)*, τό, (Νύμος, Ἁς Νικήτας), τοποθεσίες ὅπου διηγοῦνται ὅτι ἔπεσε κεραυνός.

¹⁹ *Ἀτσιγγάνα*, ἡ, (Καθολικὴ), ἀπὸ κάποια τσιγγάνα ἢ παρατσούκλι γυναικας.

²⁰ *Ἀτσιγγαναρειό(ν)*, τό, (Τσαγγριά)· ἀτσιγγαναρειὰ λένε τοὺς καταυλισμοὺς τῶν τσιγγάνων, τὸ ἀκάθαρτο μέρος καὶ τὰ σιδηρουρεγῆ.

1. Ὁ Μ. ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ἡ νῆσος Σύμη, Ἀθήνησι 1877, σ. 78, μιλά γιὰ ναῖσκο με πύκη στὸ Πέδι, ἀφιερωμένο στὸν Προφήτη Δανιήλ.

2. Ἡ νησίδα εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸν Πλίνιο τὸν Πρεσβύτερο (Nat. hist., βιβλ. V, 133), ποὺ τὴ λέει Narthecussa (= Ναρθηκούσσα).

²Αιτωτή, ή, (Μαραθ.), παραλία με βράχους κ' έκταση πευκόφυτη· ἄθος - ἄθος (ἄνθος) = ή στάχτη.

Αὐγερινός, ό, (Λιενί), προσωπώνυμο.

Αὐλακώτης, ό, (Πέδι), έξωκλ. τοῦ Ταξιάρχη. Αὐλακας, χαράδρα· πρβ. ό Αὐλακας στὴ Ρόδο (Π.Τ. 45), ό Ναύλακας στὸ Καστελλόριζο (Ι.Ν. Θωμόπουλος, Δωδ. Ἀρχ., Ε' (1970), σ. 36).

³Αχηβαδιά, τά, (Πέδι), κοιλάδα, χήμη > χηβάδα > ἀχηβάδα, ἀχηβαδιά, ὑπκρ.

⁴Αχλάδι(ν), τό, (Πανορμίτης)· ἀχλὰς ἢ ἀχράς τῆς ΑΕΓ. > ἀχλάδα > ἀχλάδι ὑπκρ. = ἀγριαπιδιά, ἀχλαδιά· τὸ νεοελλ. ἀχλάδι τὸ λένε ἀπίδι στὰ νησιά μας. Ἔχουμε τοπων. κι ἀπὸ καρπούς, πρβ. τὰ Βαλανίδια, τὸ Γραμίθι, τὰ Καρύδια (Σύμη, Ρόδος).

Βαγγελίστρα, ή, ἐνορ. ναός, Εὐαγγελίστρια στὸ Χαράνι. Κύρ. ὄν. ή Βαγγελίστρα.

Βαθύβολα, τά, (Ἀγ. Δημ. τοῦ Λάκκου), παραλία με βαθιὰ νερά.

Βαθύγαλο(ν), τό, (Μαραθ.), ὄρμος.

Βαθὺς Ποταμός, ό, (Μεγ. Σωτήρης), χείμαρρος.

Βαλανίδια, τά, (Πέδι, Νιμπ.), πρβ. Ἀχλάδι.

Βάρδια, ή, (Μεγ. Σωτήρης), παρατηρητήριο, σκοπιά, βενετ. vardia.

Βαρούχα, τά, (Μικρὸς Σωτήρης), βοσκότοπος, τὰ (κτήματα τοῦ) Βαρούχα· πρβ. τὰ ροδίτικα: τὰ Σγουροῦ, τὰ Καλαβάρδα, τὰ Πολυστράτου, σύμφωνα με τὴ βυζαντινὴ συνήθεια¹.

Βερετιά, ή, (Μιχαήλης), προσωπώνυμο· καὶ στὴ Χάλικη συνηθίζουν τέτοια ὀνόματα ἀπὸ γεωγραφικοὺς ὄρους: Σικελία, Θεσσαλία, Ἀμερική, στὴ Ρόδο ή Βερετσάνα.

Βίγλα, ή, (Πάνω πόλη), τὸ ὑψηλότερο βουνὸ τῆς Σύμης· τὸ Βιγλί(ν), ὑπκρ., στοὺς πρόποδες· μsn. βίγλα, σκοπιά (λατ. vigilia ἢ *(<vigilare (<vigilare ('Ἄνδρ. Ἐτυμ. Λεξ.). Βίγλες ὑπῆρχαν παντοῦ στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ κι ἀπὸ αὐτὲς ἔμειναν τὰ τοπωνύμια· πρβ. Du Cange: «βίγλα, vigilia, statio seu locus ubi vigiliae urbanae consistunt»· ρῆμα βιγλίζω, βιγλίτζω (Σύμη).

Βόδια, τά, (Φανερωμένη), ἀκτὴ ὅπου γίνεται ἐπιβίβαση καὶ ἀποβίβαση με βάρκες· τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὸ σχῆμα τῶν βράχων· πρβ. τὸ Βόδι, ἀκρ. Ρόδου.

Βούνα, ή, ἢ ό Βοῦνος, βουνὸ μετὰ τὸν Παλαμιδᾶ τοῦ Γιαλοῦ· μγθ. τύποι τοῦ βουνός = λόφος, κι ἀπ' αὐτό: τὸ βουνόν, τὸ βουνί(ν), τὸ βουνάρι(ν). Βουναριώτισσα (Μικρὸς Σωτήρης), ή Παναγιὰ τοῦ Βουναριοῦ· πρβ. Μισόβουνας, τὸ Κακόβ Βουνάρι(ν). Ἀπὸ τοὺς λόφους πῆραν τὸ ὄνομα πολλὰ τοπωνύμια

1. Βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Ἰστ. Βυζ. κράτους, σ. 34, καὶ Π.Τ. σ. 23.

στον ἐνικὸ ἦ πληθ., μγθ., ὑπκρ. ἢ σύνθετα, ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ χρώματος, τὸ σχῆμα, τὰ φυτὰ ποὺ βλαστάνουν ἢ τὸν ἰδιοκτήτη τῆς περιοχῆς· πρβ. τὰ ροδίτικα: ὁ *Βουνός*, οἱ *Βουνοί*, ἡ *Βουνάρα*, ὁ *Ἀσπρόβουνος*, ὁ *Ἀξύουνος*, ὁ *Μεσάουνος*, ὁ *Ἐλιόουνος*, ὁ *Ἀλαπόουνος*, ὁ *Γιαννικόουνος* κ.ἄ. (Π.Τ. 127-131)· πρβ. καὶ τὸ *Μαυροβούνι*(ν).

Βραμυτιά, ἡ, (Θεολόος), *γραμυθιά*, τὸ δένδρο τερέβινθος ἢ τερέμινθος καὶ τρέμινθος· στὴ ΝΕΓ. εἶναι γνωστὸ μὲ τοὺς τύπους *τραμυθιά*, *ἀνδραμυθιά*, *τετραμυθιά*, στὴ *Ρόδο* *γραμυθιά*, *βραμυτιά*, *ραμυτιά*, ὁ καρπὸς *γραμύθι*, *γραμύττι* *ραμύττι* καὶ *βουνὸ* τὸ *Γραμύττι*, (ὁ *Ἀκραμύτης*)· εἶναι μεγάλο δένδρο, οἱ καρποὶ τοῦ ὁποίου τρώγονται σὰν στραγάλια, ὅταν πάρουν τὸ πράσινο χρῶμα (*γραμυθί*).

Βρουί(ν), τό, (Πάνω πόλη), πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ὑδρεύεται ἡ πόλη.

Βρωμόσκαλα, ἡ, (Σεσκλί)· βλ. *Σκάλα*· τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὴν ὁσμὴ κακῆς ποιότητος σφογγαριῶν.

Γαδαρόμαντρα, ἡ, (Ἀγ. Αἰμ.), ὄρμος· θὰ ἦταν μάνδρα ζώων, ὅπως τὰ: *Ἀλογόμαντρα*, *Φαραδόμαντρα* (ζοροδόμαντρα, *Ρόδος*).

Γαλατσί, ἡ, φυτὸ γαλατσίδα, γαλατσίνα.

Γερονιά, ἡ, (Πέδι)· βλ. *Γριά*.

Γιάλα τοῦ *Κουπιού*, ἡ, (Ἀγ. Αἰμ. - Ἀγ. Βασ.), μγθ. τύπος τοῦ (αἰ)γιαλός. *Γιάλι*(ν), τό, ὑπκρ.: *γιαλία* λένε τοὺς ὀρμίσκους, ποὺ εἶναι ἄφθονοι στὸ νησί· πρβ. τοῦ *Σωτήρη* τὸ *Γιάλι*(ν).

Γιαλός, ὁ, αἰγιαλός, τὸ λιμάνι τῆς Σύμης, ἡ Κάτω πόλη, ποὺ κατοικήθηκε στὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ κατοίκους τοῦ χωριοῦ, ὅταν ἔπαψε ὁ κίνδυνος τῶν πειρατῶν. *Δυὸ Γιαλοί*, οἱ, (*Διαβατές*).

Γιανναράδικα, τά, (Νιμπ.), τῆς οἰκογ. *Γιανναρά*· τὰ κτήματα ἢ ὁ τόπος ποὺ σχετίζονται μ' ἓνα πρόσωπο ἢ μιὰ οἰκογένεια παίρνουν τὸν τύπο οὗδ. στὸν πληθ. μὲ τὶς καταλήξεις -ικα (-αῖκα), -ᾶτα, ὅπως τὰ *Καραβαίικα*, τὰ *Ψιχαλλᾶτα* (*Ρόδος*), τὰ *Κονταίικα*, τὰ *Σεβασταίικα* (*Σάμος* -αῖοι -αῖικα), τὰ *Σολωμᾶτα*, τὰ *Φαρακλᾶτα* (*Κεφαλληνία*)· βλ. Π.Τ. 101-103.

Γιστέρνα, ἡ, καὶ *Στέρνα*, δεξαμενὴ στὸ *Γιαλό*, ποὺ μαζεύει νερὸ ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο *Ποταμὸς* (λατ. cisterna, βυζ. κινστέρνα, νεοελλ. γιστέρνα, βιστέρνα, στέρνα).

Γκρεμμός, ὁ, τὰ *Γκρεμμάρια*, ὑπκρ., ἔτσι λέγονται οἱ κρημνοί, ποὺ εἶναι ἄφθονοι στὸ νησί.

Γλαρινιού, τοῦ, (Πανορμ.), ἐπώνυμο ἢ παρατσούκλι.

Γληφωνιές, οἱ, (Ἀγ. Κωνστ.), βοσκότοπος, περιεκτ. τοῦ γλήχων > γλήχωνιον > γλήφωνι > γλήφωνιά, ὅπως ἡ *Κεχριά*, *Λαχανιά*, *Λιναριά* (*Ρόδος*).

Γλυφά, τά, (Τολί), φρεάτια μὲ ὑφάλμυρα νερά· εἶναι πολλὰ συνηθισμένα τὰ τοπωνύμια *Γλυφά*, *Γλυφάδα*, *Βλυχά* σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὰ νερά τῶν παραλιῶν (βλ. Ἐπ. Βυζ. Σπουδ. Ζ' 246).

Γλώσσα, ἡ, (Νανού), λωρίδα ἐδάφους σὰν γλώσσα.

Γούρνα τοῦ Καλόηρου, ἡ, (Νιμπ.), Γουρνιά, τά, (Μιχαήλης), βοσκοτόπος μὲ κοιλώματα στοὺς βράχους· γούρνα, λατ. urna, γρώνη ΑΕΓ. γρώνος = κοῦλος, γρώνη=κοίλη πέτρα· τόποι μὲ σαρκοφάγους ἢ γούρνες ποὺ πίνουν τὰ ζῶα.

Γουρνιώτη τὸ κάστρο(ν), τοῦ, (στὸν Κουρκουνιώτη), ἐπώνυμο.

Γριά, ἡ, (Πέδι), πλαγιά ὑψώματος· πολλὰ τοπωνύμια παίρνουν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ιδιότητα τῶν προσώπων ποὺ ἐζήσαν ἢ σχετίσθηκαν μ' αὐτά· ἄλλα δόθηκαν γιὰ σκῶμμα, ὅπως τά: ὁ Γέρος, ἡ Γριά, τῆς Γριάς τ' Ἀνήφορο(ν), τὰ Γρήδια (Ρόδος), τῆς Γριάς τ' Ἀμπέλι (Σκυρος), τῆς Γριάς τὸ πῆδημα (Χίος)· ἀνάλογα εἶναι τὰ ἀρχαῖα «Γραίας ἔδος», «Γραίας στῆθος» (Θῆβαι)¹.

Δαφνί(ν), τό, (Φανερωμένη - Μαραθ.), κτήμα τοῦ Πανορμίτη, ὑπκρ. τοῦ δάφνη· πρβ. ἡ Δάφνη (Ρόδος, Νίσυρος), τὸ Δαφνί (Ἀττική).

Διαβατές, οἱ, θηλ., πέντε νησίδες Δ. ἀπὸ τῆ Σύμη²· διαβατή = τόπος διαβατός, βράχοι μὲ διαβάσεις γιὰ τὰ πλεούμενα. Ἔχουν καὶ ἰδιαιτέρα ὀνόματα: Μαρμαῶς, Ὁξειά, Πῆδημα, Μεάλον Νησί(ν), Καραβολονήσι(ν).

Διαπόρι(ν), τό, πορθμὸς Σύμης - Νύμου, διαπόριον, δίοδος. Νερόν τοῦ Διαποριοῦ, πηγὴ στὴ μονὴ Ἀνάληψη.

Δράκον, τοῦ, (Πέδι), τοῦ Δράκον ἢ Σπηλιά (Νιμπ.)· τὰ ὀνόματα τὰ δίνουν συνήθως σὲ τόπους μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια, σπηλιές, ὀρεινὲς τοποθεσίες, ὅπου ὁ λαὸς πίστευε ὅτι κατοικοῦσαν δράκοι καὶ νεράιδες, γιὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν καὶ σχετικὲς παραδόσεις· πρβ. ὁ Δράκος, ἡ Δρακοσπηλιά, τοῦ Δράκον ἢ Βούρνα (Ρόδος), τοῦ Δράκον τὸ Βιστέρνι (Νίσυρος)³.

Δρακούντα, ἡ, περιφέρεια ἀπὸ τὴν Κάτω πόλη πρὸς τὸ Νιμπορεῖο μὲ κτήματα, ὅπου καλλιεργοῦν ἀμπέλια, συκιές, φραγκοσυκιές, λίγες ἐλιές. Δρακούντα, ὅπως καὶ Μαραθούντα, προϋποθέτουν ἀρχαῖο τύπο σε -οὺς περιεκτικό, Δρακοῦς, Μαραθοῦς· πρβ. Τριμιθοῦς (Κύπρος), Σαμακοῦς (Ρόδος), Κερασσοῦς (Πόντος), Ἐλαιοῦς, Φοινικοῦς κ.ἄ.

Δρακουντιώτης, ὁ, προσωνυμία ἐξωκλ. Ἀη Γιώργη τῆς Δρακούντας· προφ. Δρακούδα, Δρακουνδιώτης.

Δραονμάνου ὁ Γκρεμμός, τοῦ, Δραγουμάνος, ἐπών. = διερμηνέας.

Δυσάλωνας, ὁ, ὄρμος μετὰ τὸ Πέδι, ἀπότομη πλευρὰ ὅρους σὰν τεῦχος, τόπος δυσδιάβατος. Δυσάλωνας λέγεται καὶ τὸ ἐξωκλ. τ' Ἀη Γιώργη.

Δώδεκα Σπήλια, τά, (Νιμπ.), σπήλαια.

Δωμάτι(ν), τό, (Πάνω πόλη — Βίγλα).

1. Λαογραφία Θ' 574. Ἐπ. Βυζ. Σπουδ., Ζ' 215. Γ. Ζολατα, Τοπ. Χίου 97. Ὁμ. Β 498.

2. Ἀπὸ τὸν Πλίν. (V, 133) λέγονται «Diabatae», ὁ δὲ Στέφ. Βυζ. λέει: «Διαβῆται, νῆσοι περὶ Σύμην, τὸ ἐθνικὸν Διαβαταῖος».

3. Π.Τ. σ. 83. Τοῦ Ἰαίου, Τοπ. Νισ., Νισυριακά, τ. 3ος, σ. 23.

Ἐκειπίσω, ἡ, συνοικία στὴν Πάνω πόλη, «πάμε στὴν Ἐκειπίσω» λένε.

Ἐλεούσα, ἡ, ἢ Ἐλέσα, ἐξωκλ. κάτω ἀπὸ τὴν Κυρὰ τοῦ Κάστρου. Ἐλεούσα, μονόδριο στὴν Πάνω πόλη. Κύρ. ὄν. ἡ Ἐλέσα.

Ἑλληνικός, ὁ, ἢ Ἑλληνική, ἡ, (Πέδι - Πάνω πόλη). Ἑλληνικά στὸ μεσαίωνα λέγαν τὰ εἰδωλοκρατικά κτήρια, ὅταν καὶ Ἑλλήν σήμαινε εἰδωλολάτρης. Ἑλληνικός (ἐνν. βουνός, τοῖχος)· πρβ. τὸ Ἑλληνικό (Ἀττική), τὰ Ληνόχτιστα (Χάλακη), τὸ Ἑλληνικό (Νίσυρος), Ἑλληνικά, Ἑλληνικότοιχος, Ἀλληνικός (Ρόδος). Στὴ Σύμη προφέρεται καὶ Ἀελληνικός.

Ἐρεϊκα, ἡ, (Ρουκουινιώτης), τὸ φυτὸ ἐρεϊκή.

Ἐυαγγελισμός, ὁ, καὶ Βαγγελίστρα, 1) ἐνορ. ναὸς (Χαράνι), 2) παρεκκλ. τοῦ Πανορμίτη.

Ζέρες, οἱ, προφ. Τζέρες, συνοικισμός στὸ δρόμο Σύμης—Πανορμίτη μὲ ποιμενικά καὶ ἐξοχικά σπιτάκια. Παναγία τῶν Ζερῶν (Εἰσόδια).

Ζί(ν), τό, προφ. τὸ Τζί, < ζύ(γ)ι, θέση τῆς προκυμαίας, ὅπου ἦταν τὸ δημόσιο ζυγιστήριο καὶ ζύγιζαν τὰ ξύλα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ζυμωσύνες, οἱ, (Σταυρὸς τοῦ Πολέμου), προφ. Τζυμωσύνες.

Ζωνάρα, ἡ, προφ. Τζωνάρα, (Μαραθ.), ποταμιά πευκόφυτη· ζώνη λέγεται συνήθως μία περιφέρεια γεωργικὴ ἢ ποιμενικὴ, ποὺ χωρίζεται, γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν τὰ ζῶα στὰ σπαρτά· ἐδῶ μπορεῖ νὰ σημαίνει κάποιον ἄλλο διαχωρισμό.

Ζωοδόχος Πηγὴ, ἡ, ἐξωκλ. στὸ Βρυσί.

Θαρινός, ὁ, ἐξωκλ. τοῦ Ταξιάρχη Μιχαήλ ἐξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Ἡ προσω-
νυμία προέρχεται ἀπὸ τὴ Ρόδο, ὅπου ὑπάρχει ἡ ὀνομαστὴ βυζαντινὴ Μονὴ
στὴ θέση Θάρι¹, τοῦ IB' αἰῶνα, σχήματος ἐλεύθερου σταυροῦ, μὲ σπουδαῖες
τοιχογραφίες. Ἡ Μονὴ εἶχε μεγάλη ἀκμὴ στὸ μεσαίωνα μὲ κτηματικὴ περιου-
σία καὶ μοναχοὺς. Σὰν κτήριο σώζεται ἀρκετὰ καλὰ καθὼς καὶ οἱ τοιχογραφίες.
Ἡ τοιχογραφία, ποὺ παριστάνει τὸν Ταξιάρχη, στὸ δεξιὸ σκέλος τοῦ σταυροῦ
ἔχει τὴν ἐπιγραφή: [ΜΙΧΑΗ]Λ Ο ΘΑΡΙΝΟΣ καὶ ὅπως φαίνεται, τὸν τιμοῦσαν
πολὺ καὶ γι' αὐτὸ ἔκαμναν τάξιμο νὰ δώσουν τὸ ὄνομά του στὰ παιδιὰ τους: Θα-
ρινός, Θαρινή. Στὴ Ρόδο προφέρουν Θαρινός, Θαρινή (τροπὴ τοῦ ι σέ ε κοντὰ
στὸ ὕψος) ἢ Θαρινός(ν), στὴ Σύμη διατηροῦν τὸν κανονικὸ τύπο Θαρινός. Γιὰ
τὴν περίπτωσιν αὐτὴ πρβ. τὰ βαφτιστικά ὀνόματα: Πανορμίτης, Κοκκιμίδης,
Ἐλέσα, Χαμιώτισσα (Σύμη), Τσαμπίκα, Σκιαδενή (Ρόδος), Ἐμπορειανή
(Κάσος), Κοιλανή (Χίος). Ἡ συνήθεια νὰ μεταφέρεται ἡ λατρεῖα μὲ τὴν προσω-

1. Γιὰ τὴ μονὴ Θάρι βλ. Α. ΟΡΛΑΝΔΟΥ, Παλαιοχρ. καὶ Βυζ. μνημ. Ρόδου, ABME, σ. 87 καὶ 197 κ.ἐξ. καὶ Ἀρχ. Ἀνάλεκτα Ἀθηνῶν, τ. Α', τευχ. 3, σ. 264.

νυμία τοῦ τιμώμενου θεοῦ, ἥρωα καὶ ἁγίου εἶναι πολὺ παλιά, ὅπως Ἀπόλλων Πύθιος, Δάλιος (Δήλιος) στὴ Ρόδο, Ἀθηναῖ Λινδία στὴν Κάρπαθο. Στὴ Ρόδο ὑπάρχει ἐξωκλήσι τοῦ Ταξιάρχη μετὰ τὴν προσωνομία Πανορμίτης - Παρανεμιώτης. Δὲν ξέρουμε ἂν τὸ ἐξωκλ. Ἀληθινὴ τῆς Σύμης ἔχη ἐπίδραση ἀπὸ τὴ μsn. ἐκκλησία τῆς Ρόδου ἢ εἶναι λατρεία διαδεδομένη καὶ χτίστηκαν ἀνεξάρτητα ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Θημωνίστρα, ἡ, (Νιμπ.), θημωνιά = σωρὸς δεματιῶν στὸ ἀλώνι· ἐδῶ πρόκειται γιὰ σωροὺς φρυγάνων, λένε, ποὺ τὰ συγκέντρωναν ἐκεῖ γιὰ μεταφορά στὴν πόλη· ἡ κατὰλ. -τρα εἶναι περιεκτικὴ, πρβ. Συκίστρα, Κονκκίστρα, Λιναρίστρα (Π.Τ. 166-67) κ.λ.π.

Θολάρες, οἱ, θηλ., (Νύμος), μγθ., ἀπὸ ἐρείπια κάποιου κτηρίου.

Καβαλλάρης, ὁ, στὴ δεξιὰ εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Πανορμίτη. Καβαλλαριά, ἡ, ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους. Καβαλλάρης εἶναι καὶ ἐπώνυμο.

Καβατσή, ἡ, (Πάνω πόλη), βουνοπλαγιά στὴν Ἀγιά Τριάδα.

Κάβο Μέρδας, ὁ, μπροστὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο στὸ λιμάνι τοῦ Πανορμίτη· κάβος, γενοατικὸ cano = ἄκρωτήριο, ἔμεινε στὴ ναυτικὴ γλῶσσα. Τὸ Κάβο Μέρδας τὸ σχετίζουν μετὰ τὸ ἰταλικὸ cano verde, ὅπως ἔλεγαν οἱ Ἴταλοι ναυτικοὶ γιὰ δυσψήμιση τὸν δυσκολοταξίδευτο κάβο. Ἐπίσης: Κάβος τῆς Κεφάλας, τῆς Νύμου, τοῦ Δυσάλωνα, τοῦ Γιακιότση, (Ἰης Βασίλης), κ.ἄ. ἄκρ.

Καθολική, ἡ, (Κάτω Μεριά), ἐξωκλ. τὸ Γενέθλιο τῆς Παναχίας· μετὰ τὴν προσωνομία «Καθολικὴ» ὑπάρχουν στὴ Ρόδο: α') ἡ ἐκκλ. Κρεμαστῆς (15 καὶ 23 Αὐγ.), β') ἓνα ἐξωκλήσι στ' Ἀφάντου, γ') κ' ἓνα ἄλλο στὴ Λάρδο, καὶ τὰ δυὸ σὲ ἐρείπια παλαιοχρ. ἐκκλησιῶν.

Καϊλιώτης, ὁ, ἐξωκλήσι τοῦ Ταξιάρχη μετὰ τὴν Καμπιώτισσα. Θὰ ἦταν τοποθεσία στοῦ Καϊλῆ, ἀπὸ ἐπώνυμο, κι ὁ Ταξιάρχης πῆρε τὴν προσωνομία Καϊλιώτης· καγιά στὴ Ρόδο λένε τὸ βράχο (τουρκ.), Καϊλῆς εἶναι ἐπώνυμο μουσουλμανικῆς οἰκογένειας ἀπὸ τὴ Σάλακο, ποὺ τὰ παιδιὰ τους στὸ Γυμνάσιο γράφονταν Καγιαλῆς. Καγὰ οἱ Τοῦρκοι λένε τὸ Λειβήσι, Kayali ἢ Kayli τὸ Λειβησιανό¹, στοῦ Καϊλῆ λέγεται κ' ἓνα τοπωνύμιο στὸ Καστελλόριζο², ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἐπώνυμο. Καϊλλῆς λέγεται ὁ διευθυντὴς τοῦ ναυτικοῦ πρακτορείου Εὐθυμιάδης «Ἐρυθρὰ θάλασσα» στὴ Ρόδο (Καστελλορίζιος)· στοῦ Καϊλῆ ἢ Καϊλλῆ θὰ ἦταν τὸ τοπων. τῆς Σύμης καὶ τὸ ἐξωκλήσι τὸ γράφουν Καϊλλιώτης οἱ περισσότεροι. Καϊλλιώτης εἶναι καὶ βαφτιστικὸ ὄνομα.

Κακακερό(ν), τό, ὀρμίσκος στὴ ΒΔ. παραλία· Κακάκι, τό, τοῦ Κακακιοῦ εἶναι οἰκογ. ἐπώνυμο κ' ἡ κατὰλ. -ερό πρέπει νὰ ἔχη τὴ σημασία ποὺ ἔχουν τὰ -ικα, -ᾶτα, βλ. Γιανναράδικα.

1. Βλ. Σ. ΜΑΝΕΣΗ, Παρὰτ. στὸ τοπων. Νισύρου, Νισυριακά, τ. Β' (1965), σ. 256.

2. Δωδ. Ἀρχ. Ε' (1965), σ. 30.

Κακόβ Βουνάρι(ν), τό, (Καθολική), λόφος ὀρεινός, δυσδιάβατος, βλ. *Βοῦνος*.

Καλαφάτης, ὁ, (Νανού), ἐπώνυμο· *καλαφάτης* = ὁ διανάκτης, ἐκεῖνος πού «καλαφατίζει», φράσσει μὲ πίσσα καὶ στουππὶ τὶς ρωγμὲς τῶν πλοίων. *Καλαφάτης* καὶ *Καλαφατᾶς* ἐπώνυμα κατὰ τὰ *Μαχαιρᾶς*, *Καραβᾶς* κ.ἄ. ἐπαγγελματικά.

Καλή, ἡ, ἢ *Καλὴ Στράτα*, ὁ δρόμος μὲ σκαλιὰ πού ἐνώνει τὸ *Γιαλὸ* μὲ τὴν *Πάνω πόλη* καὶ τὸ *Κάστρο*· ἀπὸ τὸ δρόμο αὐτὸ περνοῦν οἱ διαβάτες καὶ τὰ ζῶα.

Καλικιές, οἱ, (θγλ., βουνοπλαγιές μὲ ἔχνη πατημάτων στὶς πέτρες σὰν κα-
λίκια· ἡ λ. *καλίκι* (<καλίγιον, λατ. *caliga* = ὑπόδημα, ἐμβάδα) εἶναι συνηθι-
σμένη στὰ δημοτικὰ τραγοῦδια καὶ τὰ κάλαντα.

Καλλίβατος, ὁ, διάβαση ἀπὸ ὀρεινοὺς τόπους τῆς περιοχῆς Ἀγίου Κων-
σταντίνου.

Καντιρίμι(ν), τό· ἔτσι λένε τὸ γεφυράκι στὸ μυχὸ τοῦ λιμανιοῦ, ἐπειδὴ
ἦταν χοχλακιστὸ (τουρκ. *καλντιρίμ*).

Καλοῆρου, τοῦ, (Νιμπ.), κοντὰ εἶναι ὁ Ἀγ. Νικόλας τοῦ Στενοῦ.

Καμάρα, ἡ, οἱ *Καμάρες* (Πάνω πόλη), ἀπὸ *καμάρες* κτηρίων.

Καματερό(ν), τό, ὀρμίσκος στὰ ΒΔ. (< *Καματερός*· πρβ. τὸ *Καματερό*
(Ἀττική) καὶ ὁδὸς *Καματεροῦ*· *καματερός* = ἐργατικός, προκομμένος.

Καμπιώτισσα, ἡ, ἐξωκλ. τῆς Παναγίας τοῦ Κάμπου.

Κάμπος, ὁ, πεδιάδα, λατ. *campus*, λ. πολὺ συνηθισμένη γιὰ κάθε ἐπίπεδο
ἔδαφος· πρβ. ὁ *Κάμπος* τοῦ *Γιαλοῦ*, ὁ *Κάμπος* στὴν Πάνω πόλη καὶ στὸ *Πέδι*·
ἡ *Κάμπα* μγθ., τὰ *Καμπούλλια* ὑπκρ. (*Μυρτιώτισσα*).

Καντήλες, οἱ, (Πέδι), σπηλιὰ μὲ εἶδος σταλακτιῦτες, πού μοιάζουν σὰν
καντήλια.

Καντός, ὁ, (Χαμές), πλαγιά· πρβ. *στοὺς Καντοὺς* (Ρόδος, Προφῆτης
Ἡλίας).

Καράβας, τῆς, περιφέρεια τῆς Καλῆς Στράτας, (< ὁ *Καράβας*· συνήθως
στὴ Σύμη, ὅπως καὶ στὴ Ρόδο, μεταχειρίζονται τὸ μεγεθυντικὸ τύπο στὸ θη-
λυκό, προκειμένου νὰ δείξουν τὸ μεγάλῳμο ἄνδρα ἢ καὶ γιὰ σκῶμμα, ὅπως
ἡ *Καράβα*, ἡ *Βασίλα* (ὁ *Καράβας*, ὁ *Βασίλης*), ἡ *Παναγιώτα*, ἡ *Λευτεράντζα*
(στὴν Ἑμπωνα Ρόδου) = ὁ *Παναγιώτης*, ὁ *Λευτέρης*.

Καραβολονήσι(ν), τό, μία νησίδα ἀπὸ τὶς Διαβατές¹. *καράβολας* = σα-
λιάγγος, κοχλίας.

Καρβονόλακκος, ὁ, (Ἀγ. Κωνσταντῖνος), περιφέρεια μὲ δάση, ὅπου θὰ
ἔκαμναν κάρβουνα.

Καργί(ν), τό, ἄκρ.· *καργί* καὶ *καργάκι* στὴ Σύμη λένε τὸ σπουργιτάκι·
ὑπκρ. τοῦ *κάργα* (τουρκ. *karga*), εἶδος κολοιοῦ, *corvus monedula*.

1. Συμ. Ἀνάλεκτα, σ. 28.

Κάρι(ν), τό, ὁρεινὴ περιοχὴ στοὺς Ἀγίους Ἀναργύρους.

Καρίνα, ἡ, ("Ἀγ. Γιάννης τῆς Σκιστῆς), ἀπὸ τὸ σχῆμα.

Καρινιά, ἡ, (Φανερωμένη), ὅπου ὁ "Ἀγ. Γιάννης ὁ Χρυσόστομος.

Καρποθήκα, ἡ, (Κάμπος τοῦ Πεδιοῦ) <καρποθήκη> θὰ ἦταν ἀποθήκες καρπῶν (σιτηρῶν), σὰν τὶς βοῦες ἢ ἀπόλακκα τῆς Ρόδου καὶ ἄλλων μερῶν. Ἔσκαβαν φρεάτια καὶ ἀποθήκευαν προσωρινὰ τὰ σιτηρὰ μετὰ τὸν ἄλωνισμό, γιὰ νὰ ἀερίζωνται, καὶ ὅταν πλησίαζε νὰ βρέξη, τὰ μετέφεραν στὰ σπίτια.

Κάστρο(ν), τό, τὸ φρούριο τῆς Σύμης μὲ ἐρείπια ἐλληνικὰ καὶ ἱπποτικά, ὅπου ἡ Παναγιά τοῦ Κάστρου· στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μικρότερα, τὸ *Κάστρον τοῦ Γουρνιώτη*, τοῦ *Πανορμίτη*, τὸ *Καστροῦδι(ν)*, τὸ *Καστρί(ν)* ("Ἀγ. Αἰμ.), μὲ τὶς ὑπὸ κρ. καταλ. -οῦδι καὶ ἰ(ο)ν. Ἡ λ. *κάστρο*, λατ. *castrum*, εἶναι εὐχρηστικὴ γιὰ κάθε ὀχυρό, ἀρχαῖο ἢ μὴν.

Κάτ' Ἄννα καὶ *Κάταννα*, ἡ, (Τολί), θὰ εἶχε καὶ Πάνω Ἄννα· ἀπὸ ὄνομα γυναικεῖο ἢ ἀπὸ ἐξωκλήσι Ἀγίας Ἄννας ποὺ καταστράφηκε.

Καταρράχτης, ὁ, ὄνομα χειμάρρου, ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Πάνω πόλη στὸ Γιάλο.

Κάτεργο(ν), τό, ("Ἀγ. Βασίλης), ὁρμίσκος· *κάτεργα* ἦταν τὰ πλοῖα, ὅπου ὑπηρετοῦσαν οἱ κατάδικοι, οἱ *κατεργάηδες*· σήμερα *κατεργάης* σημαίνει πονηρός, κακοποιός, πῆρε ὅμως χαϊδευτικὴ σημασίαν τοπων. *Κάτεργο* ὑπάρχει καὶ στὴ Ρόδο, Σκυῖρο, Μύκονο κ.ά. (Π.Τ. 133)· *κάτεργο* στὴ Σύμη εἶναι καὶ εἶδος ψαριοῦ.

Κατσούνα, ἡ, (ΒΔ)· *κατσούνι*=καμπύλος, καμπουριασμένος, *κατσουνᾶς*=κοντάρι μὲ χαλί, μὲ τὸ ὅποιο χαμηλώνουν τοὺς κλάδους τῶν δένδρων· *κατσούνα*, ἡ, μγθ.

Κατωλιά, ἡ, (Πέδι), κάτω ἐλιά· βλ. *Πανωλιά*, *Κάτω Μάντρες*, *Κάτω Νερό(ν)*.

Κάτω Μεριά, ἡ, ("Ἀγ. Αἰμ.), κάτω μέρος, περιφέρεια.

Καφαλιές, οἱ, (ἐσωτ.)· *κάφαλο(ν)*, τό, *καφαλιά*, ἡ=χωράφι μὲ θάμνους ἢ πεῦκα, ποὺ τὰ καῖνε συνήθως γιὰ νὰ τὰ σπείρουν· *καφαλίζω*=κάμνω κάψαλο.

Καψός, ὁ, (Μαραθ.), ἐπών.

Κεφαλή, ἡ, ("Ἀγ. Νικ. Στενοῦ), ἀκρ.· *Κεφάλαια*, ἡ, ("Ἀγ. Αἰμ.), μγθ., σχῆμα πέτρας, βράχου.

Κιόνια, τά, (Νιμπ.), κιόνια, θὰ ὑπῆρχαν μικροὶ κίονες.

Κισσός, ὁ, (Πάνω πόλη - Πέδι), φυτώνυμο.

Κλειδαριά, ἡ, (Πέδι), σπῆλαιο.

Κοκκιμίδης, ὁ, ἐξωκλήσι τοῦ Ταξιάρχη μετὰ τὴ Βίγλα, ἀπὸ ἐπώνυμο (Κοκκινίδης)· *Κοκκιμίδης* ἢ *Κοκκιμίδης* (ἔτσι γράφεται συνήθως) εἶναι καὶ βαφτιστικὸ ὄνομα, ὅπως *Πανορμίτης* κ.λ.π.

Κόκκινον Ἀλώνι(ν), τό, ("Ἀγ. Κωνστ.), *Κόκκινος Κάβος*, ὁ, (Νύμος),

Κοκκινόχωμα(ν), τό, (Νιμπ.), *Κοκκινόχωματιά*, ή, τόποι με κόκκινο χῶμα ή από τὸ χρώμα τῶν βράχων.

Κονομιοῦ, τοῦ, (Θεολόγος), τοῦ Οἰκονόμου· ὑπκρ. τὸ (Οἰ)κονομί(ν).

Κουλουντρή, ή, (Γιαλός), στέρνα παλαιά· *Κουλουντρός*, ὁ, (ἐνν. βράχος), ξερονήσι (Σεσκλί-Πανορμ.)· *κουλουντρός*, προφ. *κουλουδρός* = κυλινδρικός, κυλινδρός· λέγεται καὶ *Στρογγυλός*.

Κουπί(ν), τό, ὄρμος στὸν Ἀγ. Βασίλῃ πρὸς τὶς Διαβατές.

Κουρκοκουμάς, ὁ, (Τολί)· πρβ. *Du Cange*, *κούκκουμος*, *cucuma*, *vasis* genus, *κουκκούμιον*· ὑπκρ. *κουκκουμάριον* > *κουμάρι* = τὸ λαγήνι. Στὴ Σύμη πῆρε τὸν τύπο σὲ -ās, *κουκκουμάς*, κατὰ τὸ λαγηνάς. *Κοκκουμάς* λέγεται κ' ή έορτή τοῦ Κλήδωνα, ἀπὸ τὸ ἀγγεῖο ποὺ βάζουν τὰ κορίτσια τὰ κοσμήματά τους, γιὰ νὰ δοῦν τὴν τύχη τους· στὴ Ρόδο τὴ λένε ὁ *Κούκκουμος*. Τὸ τοπων. θὰ ἔχη σχέση με κάποιον ἀγγεῖο ποὺ βρέθηκε ἐκεῖ· *κουκκουμάς* > *Κουρκοκουμάς*, με ἐπένθεση ρ, ἀνάλογα με ἄλλες λέξεις, ὅπως *Κουρκοκυνιώτης*. Τοπων. ὁ *Κουρκοκουμάς*, τὰ *Κουκκούμια* εἶναι καὶ στὴ Ρόδο (Π.Τ. σ. 92, 193).

Κουρκοκυνιώτης, ὁ, ἐξωκλήσι τοῦ Ταξιάρχῃ Μιχαήλ (Σύμη - Πανορμ.)· τὸ τοπων. θὰ εἶναι μάλλον ἐπώνυμο κι ἀπ' αὐτὸ ή προσωυμία με τὴν κατάλ.-ιώτης.

Κουσπιά, τά, (Δυσάλ.), ὑπκρ. τοῦ *κούσπα* (λατ. *cuspus*) = σπήλαιο, κοιλότητα φυσικὴ ή καμωμένη με τὴν ἀφαίρεση χώματος γιὰ οἰκοδομικὲς ἐργασίες καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ προφύλαξη ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ γιὰ τὸ κλείσιμο ζώων· *κουσπος* στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἦταν ή ποδοκάκη, ὁ ξύλινος δεσμός ποὺ ἔβαζαν στὰ πόδια τῶν κατὰδικων κ' ἦταν γνωστός καὶ με τὸ ὄνομα *κλάπος*¹. *κουσποὶ* ἔπειτα λέγονταν καὶ τὰ δωμάτια τῆς φυλακῆς, ποὺ ἔκλειναν τοὺς καταδικούς· πρβ. «καὶ εἰσεβαίνοντες εἰς τὴν φυλακὴν σφαιρίζονται εἰς τοὺς κούσπους» (*Du Cange*)· τὸ θηλ. *κούσπα* ἔγινε με ἐπίδραση τοῦ θηλ. ή φυλακῆ.

Κουτρουλλί(ν), τό, κάβος στοῦ Σωτήρη τὸ Γιάλι. *Κουτρουλλή*, ή, (ἐνν. πέτρα)· *κουτρουλλός* = στρογγύλος, σὲ σχῆμα *κούτρας*, κεφαλιοῦ· εἶναι εὐχρηστα ή *κούτρα*, ὑπκρ. τὸ *κουτρί(ν)* καὶ τὸ *κουτράκι(ν)*, ἐπώνυμο ὁ *Κούτρος* (Ρόδος), μγθ., τὸ *Κουτράκι(ν)* με ἐπένθεση ν (Χάλη).

Κούτσουμπας, ὁ, ὕψαλος καὶ ἀκρωτήριο ἀριστερὰ στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τῆς Σύμης· *Κουτσούμπι(ν)*, τό, (Νανού), ὑπκρ. τύπος· *κούτσουμπας* λέγεται κάθε μικρὸ πέτρινο ἐξόγκωμα τοῦ ἐδάφους. *Κουτσουμπος* εἶναι καὶ μιὰ νησίδα τοῦ Καστελλορίζου (Δωδ. Ἀρχ. Ε' 34).

Κοφινίδες, οἱ, θηλ., (Ξίσος)· *κοφινίδα*, εἶδος κόφας, ή ξύλινη θήκη, ὅπου ρίχνουν τὸ σιτάρι νὰ ἀλεσθῇ στὸ νερόμυλο.

1. *Κούσπα* εἶναι λ. συν. στὴ Ρόδο σὰν προσηγορικὸ καὶ τοπων.· *κλάπα* εἶναι ή ξύλινη ποδοκάκη, ποὺ ἔδεναν στὰ πόδια τῶν ζώων, κυρίως στὸ λαμπὸ τῶν χοίρων, γιὰ νὰ μὴ περνοῦν ἀπὸ τοὺς φράχτες καὶ μπαίνουν στοὺς κήπους· αὐτὸ γινόταν, ὅταν τὰ ζῶα ἦταν ἐλεύθερα στὴ βοσκή, γιὰτὶ σήμερα εἶναι περιορισμένα.

Κρασοκέλλια, τά, (Πάνω πόλη), βουνοπλαγιά με πατητήρια σταφυλιών, όπου θά φύλαγαν τὰ κρασιά σὲ κελλιά· βλ. καὶ *Πέταλο(ν)*.

Κρητικάκιον, τοῦ, (ΒΔ.), *Κρητικός* καὶ *Κρητικάκι(ν)* συν. ἐπώνυμα.

Κρυφτούρι(ν), τό, (ΒΔ.), ὑπκρ. τοῦ κρύφτη < κρύπτη.

Κυλινδριώτης, ὁ, προφ. *Κυλιδριώτης* (<Κύλινδροι)· προσωνυμία ἐξωκλ. "Αἱ Γιώργη στὸ Νιμπορείο. Ἡ τοποθεσία ἔχει πέτρες, ποὺ τίς κάμνουν κυλίνδρους.

Κυπάρισσος, ὁ, (Μιχαήλης), μγθ.

Κυρά, ἡ, ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας κοντὰ στὴ Μεγάλῃ Παναγιά τοῦ Κάστρου (15 Αὐγ.).

Κωτικά, τά, *Κώτικα* < *Κώτης*· πρβ. *Γιανναράδικα*.

Λάδι(ν), τό, κολπίσκος (Κεφάλαια).

Λάκκος, ὁ, (Ροδά), ὅπου ὁ "Αἱς Δημήτρης τοῦ Λάκκου. *Λάκκοι*, οἱ, ("Αἱγοῖ Ἀνάργυροι), ἡ *Λάκκα*, μγθ., (Σεσκλί)· *λάκκος* = α') κοίλωμα γῆς ποὺ μαζεύει νερό, β') μικρὴ κοιλάδα, κτῆμα ποὺ εἶναι σὰν λάκκος.

Λάμπρον, τοῦ, (Νιμπ.), προσωπωνύμιο.

Λάππαθο(ν), τό, ἡ ἡ *Λάππαθος*, ("Αἱς Βασίλης), τόπος με λάπαθα.

Λαππουδαινό(ν), τοῦ, τὸ *Λαππουδαινό(ν)*· πρβ. *Κατηδαινό* < *Κατήδαινα* < *Κατῆς* ἡ *Κάττης*, *Χατζηδαινό* < *Χατζῆς*, *Δικαινό* < *Δούκαινα* < *Δούκας*, κύρ. ὀνόματα ἀπὸ ἐπώνυμα, ὅπως τὸ *Βαῖταινό* < *Βαῖτης*, ὁ *Καμπανέλλης*, ὁ *Κανάρης* (στὴ Χάλικη).

Λειβάδι(ν), τό, (Μεγ. Σωτήρης), τόπος σχετικὰ ὑγρὸς παρὰ τὴ ξηρασία γενικὰ τοῦ ἐδάφους.

Λελλενικός, ὁ, ὁ Ἑλληνικός, με ἀναδίπλωση· πρβ. ἱλαρὰ > λίλλιρας.

Λεμονήτισσα, ἡ, ἑνορ. ναὸς στὴν πλαγιά Γιαλοῦ - Κάστρου (Εἰσόδια) < ἐλεμονήτρια > *Λεμονήτρα*, πῆρε τὸν τύπο σὲ -ισσα, κατὰ τὰ στρατήγισσα, ρήγισσα· *Λεμονήτισσα* βαφτ. ὄνομα.

Λευκαντεió(ν), τό, ἡ ὁ *Λευκαντεῖος* (Πέδι), παραλία με ὑφάλμυρο νερό, ὅπου πλύνουν τὰ ρούχα. *Λευκαντεῖο* ὑπάρχει καὶ στὴ Νίσυρο (Νισυριακὰ 3 (1970) σ. 15).

Λιακά, τά, ὄρεινὴ περιφέρεια, ἡλιακά, παρηλιακά μέρη.

Λιενί(ν), τό, (Πάνω Πόλη), ὑπκρ. τοῦ λιένι (τουρκ. *lügen*), τὸ ἐλλ. λεκάνη, ἀπὸ τὸ ὅποιο πιθ. προέρχεται τὸ τουρκικό.

Λικότινα, τά, (Νιμπ.), <ἐλαιοκότινα (ἀγριελιές) > *λαικότινα* > *λικότινα*, (βλ. *Σωτ. Καραν.*, Τὰ σεβ. σ. 106).

Λίμνη, ἡ, ἔδαφος ποὺ μαζεύει νερό τὸ χειμῶνα κ' ἔπειτα ξηραίνεται, ὅπως εἶναι ἡ *Λίμνη* τοῦ *Κουπεπέ*, τῆς *Νεράς*, τῶν *Χαμῶν*· βλ. καὶ *Ξερολίμνια*.

Λοπίδια, τά, (Ζέρες)· α') *λοπίδιον*, ὑπκρ. τοῦ *λοπίς*, *λεπίς*, *φλοιός*, «λοπίδια παντοδαπά ἀπ' ἀνδριάντων», β') *λοπὰς*, *γαβάθα*, γ') *σιδηρὰ περόνη* (Λεξ. Δημητρ.).

Λουβιαριᾶς, τῆς, τόπος ὅπου θὰ ὑπῆρχαν ἀπομονωμένοι λεπροί· βλ. στή σ. 56 τῆ σημ. ἀριθ. 2.

Λουγγρες, οἱ, (Φακούντα), κρημνοί· *λούγγρα* = ἡ γουρούνα, *λουγγρες* = εἶδος χάντρες.

Λουριά, τά, κτήματα σὰν λωρίδες.

Λυή, ἡ, (Μικρὸς Σωτήρης).

Μαγκαφᾶς, ὁ, ἐπώνυμο γνωστὸ στὴ Σύμη καὶ τῇ Ρόδῳ (βυζαντινὸ).

Μαζόκαβος, ὁ, (ΒΔ.), κάβος ὅπου φυτρώνει μᾶζι, γαδουρομάζι, χορτάρι· ἡ μᾶζα ἢ ὁ μαζιᾶς, ἀνδροπώγων ἱουλοφόρος.

Μακριά, ἡ, (Νύμος), ἐνν. πέτρα, ἀκρωτήριο.

Μακρυλλή, ἡ, ὁδὸς Μαραθούνας — Μυρτάρι.

Μακρὸν Στενό(ν), τό, (Πέδι).

Μαλλιοβούνι(ν), τό, (Νύμος), βουνὸ μὲ ἐλαιόφυτα, πιθ. 'Ελαιοβούνι) ἐλαιοβούνι.

Μαλλιοκάβος, ὁ, (Νανού, "Αγ. Αἰμ.).

Μανέσκα ὁ κάβος, τοῦ, ὄνομα προσώπου.

Μάνος, ὁ, (Μεγ. Σωτήρης), Μανόλης.

Μαντάλα, ἡ, μγθ., *Μαντάλια*, τά, (Σεσκλί), κτήματα σὲ πλachiές ἰσοπεδωμένα μὲ βασταγούς.

Μάντρα τοῦ Πανορμίτη, ἡ, γιὰ τὰ αἰγοπρόβατα. *Κάτω Μάντρες*, οἱ, (Ζέρες).

Μαραθούνα, ἡ, μυχὸς μὲ κτήματα, σπίτια ποιμενικὰ καὶ παραθεριστῶν, σὰν συνοικισμός, ὅπου ἡ *Παναγιά* ἢ *Μαραθουντιανή*. *Μαραθούς*, περιεκτ. σὲ -οῦς, τόπος μαράθου, ὅπως *Μαραθών*· πρβ. *Κερασοῦς*, 'Ελαιοῦς, *Φοινικοῦς*· βλ. καὶ *Δρακούντα*, *Παλούντα*, *Φακούντα*.

Μαριά, ἡ, (Περιβλιώτης), κτῆμα τῆς Μαριᾶς ἢ ἀπὸ ἐξωκλ. Παναγίας.

Μάρμαρα, τά, (Νημοράκια), *Μαρμάρα*, ἡ, (Καθολικὴ), μγθ., ἀπὸ μάρμαρα μνήματος.

Μαρμαρᾶς, ὁ, νησι τῶν Διαβατῶν, ἐπώνυμο.

Μαρμαρόγονορα, ἡ, (Ξινίδας τὸ Γιάλι), γούρνα μαρμάρινη.

Μαρώνι(ν), τό, (ΒΔ.), μάρον = ἀλεσφακιά ἢ ροδοδάφνη, *μαρῶν-μαρωνιά* (ὦν+ιά) περιεκτ., *μαρῶνι* ὑπκρ.· πρβ. τὰ τοπων. *Μαρωνεᾶ* ('Αμοργός), *Μαρωνιά* (Κρήτη), *Μαρωνιά* (Ρόδος, Π.Τ. 70-71).

Μαῦρα Σπήλεια, τά· σπήλεια μαύρου χρώματος (ΝΑ. Σταυροῦ τοῦ Πολέμου).

Μαυροβούνι(ν), τό, λόφος μὲ βράχους πάνω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Σύμης πρὸς τὴ *Δρακούντα*, μαῦρο βουνί· πρβ. 'Ασπροβούνι, *Κοκκινό(β)ονος*· βλ. *Βουνός*.

Με(γ)άλη Παναγιά, ἡ, ἡ Παναγιά τοῦ Κάστρου· πρβ. *Παναΐδι*.

Με(γ)άλη στεριά, ἡ, ἔτσι λένε τὸ νησι τῆς Σύμης σὲ σύγκριση μὲ τὰ μικρὰ νησιά.

Με(γ)άλον Νησί(ν), τό, νησίδα τῶν Διαβατῶν, τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα· πρβ. *Μεγίστη*.

Μεθυστῇ τὸ *Καστρούδι(ν)*, τοῦ, (Μαραθ.), ἐπώνυμο ἢ παρωνύμιο.

Μέλισσα, ἡ, (ΒΔ.), μελισσότοπος· πρβ. *Ἀγριομέλισσα*, *Πλακομέλισσα*.

Μερκούρια, τά, (ἔσωτ.), τοῦ *Μερκούρη* τὸ *Μερκούρι*, τὰ *Μερκούρια*· πρβ. τοῦ *Γεννάδη* > τὸ *Γεννάδι*, τὰ *Βαρδάνια* < τοῦ *Βαρδάνη* (Π.Τ. 189).

Μέσα Παναγιά, ἡ, *Μέσα Σωτήρης*, ὁ, βλ. τὰ *Μιχαηληδάκια*.

Μεταμόρφωση, ἡ, (Νιμπ.), ἡ *Ὁξω Σωτήρης*.

Μεταποντίς, ἡ, ἀρχ. ὄνομα Σύμης, μυθικὴ πόλις ποὺ τοποθετεῖται στὸ Νιμπορειό.

Μηχανικοῦ, τοῦ, ἐπαγγελματικὸ, ἐπώνυμο.

Μισακιά Σκαλωσά, ἡ, (Μεγ. Σωτήρης), μεσιακὸς - μεσακὸς = μεσαῖος.

Μισάρακας, ὁ, (Πάνω πόλις), κορυφὴ τοῦ βουνοῦ Πότι, μεσάρακας.

Μισόβουνος, ὁ, (Χαμές), μεσόβουνος, μέσα βουνός.

Μισοκατήφορα, τά, (Πέδι), μέσα κατήφορα.

Μισοχωρίτης, ὁ, < *Μεσοχωρίτης*, ἐπώνυμο, κάτοικος *Μεσοχωριοῦ* Καρπάθου.

Μιχαηληδάκια, τά. Ἔτσι λένε τρία συνεχόμενα ἐξωκλήσια στὸ Νιμπορειό: 1) *Μιχαὴλ Συνάδων* ἢ *Ἀγιά Κάρα* (βλ. λ.), 2) *Μέσα Παναγιά*, 3) *Μέσα Σωτήρης* (*Μεταμόρφωση*)· βλ. καὶ *Ὁξω Σωτήρης*. Ἐπειδὴ εἶναι μικρὰ καὶ τὰ τρία, τὰ εἶπαν *Μιχαηληδάκια* (*Μιχαήλης* > *Μιχαήλδης* > *Μιχαηληδάκια*, ὑπκρ.). Τὴ διάκριση μικρῶν καὶ μεγάλων ἐκκλησιῶν τὴ βλέπουμε στὰ: *Μεγάλη Παναγιά καὶ Παναΐδι*, *Μεγάλος Σωτήρης* - *Μικρὸς Σωτήρης* (Σύμη), τ' *Ἀη Γιάσωνα* - τὸ *Γιασονάρι*, τ' *Ἀϊντρονικοῦδιν*, τὸ *Νικητάριον*, τὸ *Προδρομιν* (Ρόδος, Κύπρος, Π.Τ. σ. 178).

Μιχαήλης, ὁ, 1) Ταξιάρχης *Μιχαὴλ* ὁ *Ρουκουनिώτης*, 2) Ταξιάρχης τοῦ Νιμπορειοῦ.

Μόλος, ὁ, (Βαγγελίστρα)· λ. βυζ. με τοὺς τύπους: *μῶλος*, *μόλος* καὶ *μουλος*, λατ. moles, σωρὸς πέτρες.

Μουράγιο(ν), τό, ἡ ἀποβάθρα τοῦ λιμανιοῦ, βεν. muragia, γαλλ. muraille, τοῦχος.

Μούτσουνα, τά, (Νιμπ.), προεζοχὴ βράχων σὰν πρόσωπο.

Μύλος, ὁ, ὁ ἀνεμόμυλος τοῦ Πανορμίτη (Παλούντα), οἱ *Μύλοι*, ἀνεμόμυλοι στὸ ὕψωμα *Νουλιᾶς* (Πάνω πόλις).

Μυρτάρι(ν), τό, (Πέδι), πλαγιὲς τῆς Βίγλας με θάμνους· μύρτος, ὑπκρ. *μυρτάρι(ο)ν*.

Μυρταριώτισσα, ἡ, ἐξωκλ. Παναγίας (Μαριά-Περιβλιώτης) < *Μυρτάρι*.

Νανού, ἡ, ὄρμος μετὰ τὸ Πέδι, ἀπὸ χαϊδευτικὸ ὄνομα (ὑπάρχει καὶ ἀρχ. *Νανώ*). Ἡ θέσις συνδέεται με ἐπιτόπιες παραδόσεις κ' ἐκεῖ ἦταν ὁ «βαρβά-

λακκας τῆς Νανοῦς»¹, ὁ βρυκόλακας ποὺ τρώμαζε τοὺς ψαράδες, τοὺς ποιμένες καὶ τοὺς ξυλοκόπους.

Νερά, ἡ, ὁροπέδιο στὸ δρόμο Σύμης — Πανορμίτη μ' ἐξωκκλήσια (Μεγ. Σωτήρης, Παναγία, "Ἀγ. Ἀντώνης, "Ἀγ. Χαράλαμπος, "Ἀγ. Δημήτρης, "Ἀγ. Γιάννης, "Ἀγία Μαρίνα· νεράιδα > νερά(δ)α > Νερά, μὲ ἀποβολὴ τοῦ δ καὶ σύμπτυξη.

Νεράσπες, οἱ, ("Ἀγ. Αἰμ.), ἄσπες μὲ νερά· βλ. "Ἀσπες.

Νερό(ν), τό, Νερά, τά, (Σεσκλί)· Πάνω Νερό(ν), Κάτω Νερό(ν), Νερόν τῆς Ἀνάληψης, πηγές.

Νημοράκι(ν), τό, μνημοράκι, (Ρουκουνιώτης). Μέσα καὶ "Οξω Νημοράκι, Νημορακιώτης καὶ Νημορακιωτάκης ἐπώνυμα.

Νιμπορειός, ὁ· λιμανάκι στὰ ΒΔ. τῆς Σύμης, μὲ σπίτια ἐξοχικά, ἐξωκλήσια καὶ μιὰ περιοχὴ μὲ κτήματα καλλιεργήσιμα, ὅπου διαμένουν παραθεριστὲς τὸ καλοκαίρι· ἐκεῖ τοποθετοῦν τὴν Μεταποντίδα. Θὰ ἦταν ἐμπορικὸ λιμάνι στὰ περασμένα κ' ἔτσι τὸ εἶπαν ἐμπόριον ἢ ἐμπορεῖον > Ἐμπορεῖο > ὁ Ἐμπορειός - τὸν Ἐμπορεῖο > ὁ Νιμπορειός, μὲ ἐξασθένηση τοῦ ε. Γιὰ τὸ προσθετικὸ ν πρβ. τὸν ἥλιο > ὁ νήλιος, ἡ νουρά, ὁ νῶμος. Ἐμπορειός ὀνομάζεται κ' ἓνα χωριὸ στὴ Νίσυρο, Ἐμπορεῖο στὴν Κάλυμνο καὶ στὴ Θήρα (Νισυριακά 3 (1969), σ. 238).

Νουλιά, ἡ, λόφος καὶ χερσόνησος· ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ λιμάνι στὴν Πάνω πόλη ἕως τὸ ἀκρωτήριο Κούτσουμπας, ἀριστερὰ στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ· ἄνω ἐλιά > Ἀνωλιά > Νουλιά, μὲ ἀφαίρ. τοῦ α καὶ τροπὴ τοῦ ο σὲ υ κοντὰ στὸ ὕγρό.

Νύμος, ἡ· τὸ νησί στὰ Β. τῆς Σύμης, μπροστὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ δεξιὰ². Τὸ ἀρχαῖο του ὄνομα ἦταν ΗΥΜΟΣ, ποὺ προφέρθηκε ὕστερα "Υμος καὶ στὰ νεώτερα χρόνια Νύμος (τὴν "Υμον - τὴ Νύμον). Τὸ ὄνομα μᾶς τὸ παραδίδει ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος στὸ ἔργο του «Naturalis historiae» τὸν Α' αἰῶνα μ.Χ. (βιβλ. V, 133), ὅπου μιλώντας γιὰ τὰ νησιά τῶν Ροδίων ἀναφέρει: «Nisyros, Syme media inter Rhodum Cnidumque, Cordylussa, Diabatae, Hymos, Chalce, Seutlussa, Narthecussa». Βλέπουμε μὲ πόση λεπτομέρεια ἀναφέρει τὰ γνωστὰ ἴσαμε σήμερα νησιάκια «Διαβαταί, "Υμος, Σευτλοῦσσα, Ναρθηκοῦσσα»· τὸ Κορδυλοῦσσα πρέπει νὰ ἔχη σχέση μὲ τὸ κορδύλη (Στράβ. 12,3, 19), εἶδος ψαριοῦ, ἢ μὲ τὸ κορύνη, ρόπαλο³.

1. Βλ. Ν. ΧΑΒΙΑΡΑ, Μον. Σύμης, σ. 66-67.

2. Ἐνα ἔγγραφο τοῦ Ἰστ. Ἀρχ. Δωδ. (Κατάλ. ἀντιγρ. ἀριθ. 24, σ. 57-58) ἀναφέρει ὅτι ὁ Γ. Διοικητὴς Ἀρχιεπάγους Ἀχμέτ πασᾶς, ὅταν ἐπισκέφθηκε τὴ Σύμη στὰ 1869, παραχώρησε τὴν ἄδεια νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ Νύμος γιὰ λεπροκομεῖο, «διὰ τοὺς λωβούς», ὅπως λέει τὸ ἔγγραφο· θέλει νὰ τοὺς κολακεύσῃ γιὰ τὴν ἐπέμβασὴ του στὴν κατάργηση τῶν προνομίων.

3. Μὲ τὴν σημασίαν αὐτὴ πρέπει νὰ σχετίζονται τὰ ὁμώνυμα τοπωνύμια τῆς Ρόδου:

Ξερολίμνια, τά, δεξαμενές πρόχειρες, σκαμμένες στο λόφο τῆς Νουλιᾶς ἀπὸ τοὺς ποιμένες γιὰ συγκέντρωση νεροῦ· βλ. *Λίμνη*.

Ξινίδας τὸ *Γιάλι(ν)*, τῆς, (Πέδι), ξινίδα, τὸ ξινάκι, ὀξαλίδις.

Ξίσος, τό, κορυφὴ βουνοῦ μετὰ τὸ *Γιαλό·* ἴσος καὶ ἴσιος = ὄρθιος, κατακόρυφος, ὁ Ὁξω Ἰσος > ὁ Ξίσος καὶ τὸ (βουνὸ) *Ξίσος*. *Ξισώτισσα*, ἡ Παναγία τοῦ Ξίσου.

Ξόρος, τό, τὸ ὄξω Ὁρος, ἀπέναντι στὴ νησίδα Ὁξειά.

Ξύ(β)ουνι(ν), τό, ὄξυ βουνὶ (Κάταννα).

Ξύλο(ν), τό, βραχονησίδα μπροστὰ ἀπὸ τὴ Νύμο, ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ σὰν ξύλο ποὺ πλέει.

Ξω(γ)ύρι(ν), τό, (έσωτ.), κρημνὸς ποὺ σχηματίζει μιὰ διάβαση γύρω.

Ὁκρια, ἡ, (Νανού - Μαραθούντα), κρημνός.

Ὁξειά, ἡ, ὄξεϊα (πέτρα), βραχονήσι στὴ ΒΔ. ἀκτὴ· προφ. Ὁξά με ἀπουράνωση, ὅπως: *σκαλωσά, Ναστασά*.

Οὐράνιον, τό, πιθ. ἀκρ. Νιμπορειοῦ (βλ. Σ. Καρανικόλα, Τὰ σεβ., σ. 106).

Παλαθύρες, οἱ, θηλ., μγθ. τύπος· ἄνοιγμα βράχων σὰν μεγάλα παράθυρα στὴν περιοχὴ Πανορμίτη· ἡ παραθύρα > ἡ παναθύρα καὶ παλαθύρα με ἀνομ. ρ-ρ = ν-ρ καὶ λ-ρ.

Παλαμιδᾶ, τοῦ, περιφέρεια τῆς Κάτω πόλης· *παλαμιδᾶς* = ἔμπορος παλαμίδων.

Παλούντα, ἡ, ἀριστερὰ στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Πανορμίτη, ὅπου ἀράζουν τὰ πλοιάρια· *παλοῦς*, περιεκτικὸ, δωρ. τύπος τοῦ πηλός, ἐπειδὴ μαζεύει λάσπη ὁ βυθὸς στὴ θέση αὐτὴ· πρβ. *Μαραθούντα*.

Παμπακιές, οἱ, (Θεολόγος, Ροδά), κτῆμα ὅπου ἐκαλλιεργοῦσαν παμπάκι, κτῆπος.

Παναγιά, ἡ· ὑπάρχουν πολλὲς ἐκκλησίες ἢ ἐξωκλήσια ἀφιερωμένα στὴν Παναγία με προσωνομίες σχετικὲς με τὸν τόπο, τίς ιδιότητες καὶ τὰ ἐπίθετα ποὺ ἀποδίδουν στὴν Παναγία: Ἀλεθινή, Ἀποκομή, Βουναριώτισσα, Ἐλεοῦσα, Ἐλέσα, Ἐθαγγελίστρια - Βαγγελίστρα, τῶν Ζερῶν, Καθολική, Καμπιιώτισσα, τοῦ Κάστρου ἢ Μεγάλῃ, Κυρά, Λεμονήτισσα, Μαραθουντιανή, Μυρταριώτισσα, τῆς Νεράς, τοῦ Νιμπορειοῦ, Ξισώτισσα, Πορτιανή, τοῦ Στύλον, τοῦ Μεγάλου Σωτήρη, Φανερωμένη, Χαμιώτισσα, Χαρ(ι)τωμένη (βλ. λ.). Τὸ πλῆθος τῶν ναῶν, τῶν ἀφιερωμένων στὴν Παναγία, δείχνει τὴ μεγάλη λατρεία Τῆς στὴ Σύμη.

τὰ *Κόρδουλα*, ὁ *Κορδυλό(β)ουνας* καὶ ὁ *Σκορδυλλόνας*, ἀπὸ τὰ στελέχη τῶν ξηρῶν ἀσφοδέλων, ποὺ φύονται ἀφθονοὶ στὰ μέρη αὐτά· τὸ τελευταῖο λέγεται καὶ Ἀσπορδιλλόβουνας (Π.Τ. σ. 156 καὶ 129).

Πανορμίτης, ὁ ἡ ὀνομασθῆ Μονὴ τοῦ Ταξιάρχῃ Μιχαήλ, ποὺ εἶναι πανδωδεκανησιακὸ προσκύνημα· πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆ θέσῃ *Πάνορμος* ἢ *Πάνεργμος* καὶ λέγεται *Πανορμίτης*, *Πανορμιώτης*, *Πανερμιώτης*, *Παναερμιώτης* καὶ *Παραερμιώτης* (παρετ. μετὰ τὴν πρόθ. παρά). Τὰ τελευταῖα συνηθίζονται στὴ Ρόδο, ὅπου καὶ τὸ ὁμώνυμο ἐξωκλήσι στὸ Βάτι· εἶδαμε τὸ *Πανορμίτης* σὰν βαφτιστικὸ ὄνομα¹.

Πάνορμος, ὁ, τὸ λιμάνι κ' ἡ θέσῃ, ὅπου χτίσθηκε στὸ μεσαῖωνα ἡ Μονή, πῖθ. σὲ ἀρχαῖα ἐρείπια· προφ. καὶ *Πάνεργμος*, μετὰ τροπὴ τοῦ ο σὲ ε· *πάνοργμος* = ὄρμος εὐρύχωρος, ὅπου μπορεῖ νὰ ἀγκυροβολήσῃ κάθε πλοῖο. *Πάνορμος* ὑπάρχει καὶ στὴν Κρήτη, Προποντίδα (τουρκ. Πάντερμα), Ἀττικὴ, Τήνο, Ἀχαΐα. *Πάνορμον* ἢ *Πάνορμος* στὴ Σκόπελο. *Πάνορμος*, τὸ Palermo τῆς Σικελίας.

Πανωλιά, ἡ, ἡ πάνω ἐλιά· πρβ. *Νουλιά*, *Κατωλιά*.

Παξιμάδι(ν), τό, (Πέδι), σκόπελος, μᾶλλον ἀπὸ ἐπώνυμο. Στὴ Ρόδο ἀναφέρεται ἐκκλησία τοῦ *Παξιμάδη*, τὴν ἐποχὴ τῶν Ἱπποτῶν, στὸν κατάλογο τῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ξαναχτισθοῦν ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1480 (*Bosio* Ist. II, 432), πρβ. Ἀλεθινή.

Παπᾶς, ὁ, (Δυσάλωνας), βράχος, ἀπὸ τὸ σχῆμα (ἢ καὶ ἐπώνυμο)· μοιάζει σὰν παπὰς μετὰ καλυμμαῦχι.

Πατελιά, ἡ, παραλία τοῦ Σεσκλιοῦ, ἴσως ἀπὸ τὶς πατελίδες· στὴ Ρόδο πατελιὰ λένε τὸ χῶμα ποὺ ρίχνουν στὰ δώματα, γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν τὰ νερὰ τῆς βροχῆς.

Πατινός, ὁ, (Περιβλιώτης), ἐπώνυμο ἢ παρωνύμιο.

Πάτος, ὁ, θαλάσσια περιοχὴ πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδο στὸ λιμάνι τοῦ Πανορμίτη, γνωστὴ γιὰ τὴ θαλασσοταραχὴ ποὺ παρουσιάζει σχεδὸν πάντοτε· *πάτος* = ὁ βυθός, τὸ πάτωμα, ὁ πρωκτός· φαίνεται πὼς μετὰ τὸ τελευταῖο σχετίζεται τὸ ὄνομα, ἂν λάβουμε ὑπόψιν καὶ τὸ *Κάβο-Μέρδας*, ὅπως λένε τὴν περιοχὴ· βλ. λ.

Πέδι(ν), τό· προάστιο τῆς Σύμης μετὰ λιμανάκι, κήπους καὶ ἐξοχικὰ σπιτία, ποὺ προσελκύει πολλοὺς παραθεριστές· *πέδιον* καὶ *πεδίον* στὴν Α.Ε.Γ. = ἡ πεδιάδα. Στὴ Ρόδο ὑπάρχει τοπων. *Πέ(δ)ι*, ἀρχ. *Πέδιον* καὶ ἀδῆμος *Πεδιέων*· πρβ. τὸ *Πεί* στὴν Κάρπαθο, τὸ *Πέρα Πεδίν* στὴν Κύπρο, τὰ *Μυλοπέδια* Ρόδου, τὸ *Βατοπέδιον*, τὸ *Κοσσυφοπέδιον* Μακεδονίας (Π.Τ. 56).

Πέζες, οἱ, (Νανοῦ), *Πεζάρια*, τά, ὑπκρ., *πέζα* (προφ. *πέτζα*) εἶναι τὸ μικρὸ ἐπίπεδο σὰν σκαλὶ τοῦ κρημνοῦ, ὅπου κατεβαίνουν τὰ ζῶα, κυρίως γίδες,

1. Γιὰ τὴ μονὴ Πανορμίτη βλ. Δ. ΧΑΒΙΑΡΑ, Περιγρ. ἱστ., ἐν Σάμφ 1911. Ν.Δ. ΧΑΒΙΑΡΑ, Τὰ μον. Σύμης. ΣΩΤ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Ὁ Πανορμίτης, Συμ. Βῆμα, περίοδ. Β', ἔτ. 2(1947), φ. 111 κ.ἐξ. Μ. ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΑ, Ὁ Πανορμ., Ἀθῆναι 1961. Σ. Γ. ΑΓΑΠΗΤΙΑΝ, Ἡ ἐν Σύμῃ ἱερὰ μονὴ Πανορμ., Δωδεκανησιακά, τ. Β' (1967), σ. 84 κ.ἐξ. Γ. Μ. ΧΑΤΖΗ ΦΩΤΗ, Ἡ ἱερὰ μονὴ Πανορμ., Δωδ. μελετήμ., τ. Α' (1970), σ. 7 κ.ἐξ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Τὸ «κανονικόν» Πανορμ., Δωδεκανησιακά, τ. Α' (1966), σ. 53 κ.ἐξ.

«πεζώνουν» καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀνέβουν· «ἐπετζώθην τὸ τζόν», λένε στὴ Σύμη. Τὴν περίπτωσιν αὐτὴ περιγράφει ὁ Παπαδιαμάντης στὴν «Παναγιὰ Γλυκοφιλοῦσα»: «δυὸ γίδες τοῦ Στάθου τοῦ Μπόζα εἶχαν βραχωθῇ» (Παπαδιαμ. "Απαντα, ἐκδ. Γ. Βαλέτα, Β' 258).

Πελεκουσά, ἡ, (Νύμος), βράχος σὰν πελεκημένος.

Περιβλιώτης, ὁ, προφ. *Περιμβλιώτης*, (Περιβ(ο)λιώτης, μὲ συγκοπὴ τοῦ ο, μονόδριον τοῦ Ταξιάρχου στὰ Περιβόλια.

Περιβόλια, τά, ἀγρόκτημα τῆς Μονῆς τοῦ Σωτήρου (Ξίσος).

Περικεφαλαία, ἡ, (Πάνω Λιενί(ν)), ἀπὸ τὸ σχῆμα.

Πέταλο(ν), τό, (Πέδι), ἔτσι λένε τὸ πατητήρι· βλ. καὶ *Κρασοκέλλια*.

Πετεινός, ὁ, (Στρατερό), ἐπώνυμο γνωστὸ κι ἀπὸ τὴν Κρεμαστὴ Ρόδου.

Πευκόγιαλο(ν), τό, ὁρμίσκος μὲ πεῦκα.

Πευκοπόταμος, ὁ, (Δυσάλωνας).

Πηγάδι(ν), τό, (Νιμπ.), (πηγάδι, πηγὴ μὲ πόσιμο νερό.

Πήδημα(ν), τό, νησίδα τῶν Διαβατῶν, προφ. *πήδημαν*· βλ. *Διαβατές*.

Πιτίνι(ν), τό, συνοικία τοῦ Γιαλοῦ, ἐπώνυμο.

Πλάκα, ἡ, παραλία μὲ πλάκες (Συκίδι).

Πλακομέλισσα, ἡ, (τοῦ Σωτήρου τὸ Γιάλι), κυψέλες ἀπὸ πλάκες ἢ ἀγριομέλισσα μέσα σὲ πέτρες.

Πλάτη, ἡ, νησίδα στὰ ΒΔ., καὶ *Πλατύ(ν)*, τό.

Πλάτσα, ἡ, πλατεῖα στὴν Πάνω πόλιν· *platea*, *plaza*, πλάτσα (Du Cange)· οἱ *Πλάτσε*, (νεκροταφεῖο Ἀγίας Μαρίας)· ἡ λ. εἶναι συν. καὶ στὴ Ρόδο καὶ σημαίνει ἐκτεταμένα ὁροπέδια.

Πόδας, ὁ, ("Ἀγ. Βασίλης)· στὴ Σύμη λένε ὁ πόδας καὶ ἡ χεῖρα.

Πόμπα, ἡ, (Ἀγία Παρασκευή), ὕψωμα.

Ποντικόαστρο(ν), τό, ἐρείπια ὀχυροῦ στοὺς Μύλους (Πάνω πόλιν), ὅπου πιστεύεται ὅτι ἦταν «ὁ τύμβος τοῦ Νιρέως». *Ποντικόαστρα* λένε τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα στὰ διάφορα μέρη τοῦ νησιοῦ.

Πορτί(ν), τό, (ΒΔ.), εἴσοδος ἀπὸ βράχους σὰν πυλίδες.

Πορτιανή, ἡ, ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας στὴν Πόρτα τῆς Ἀκρόπολης.

Ποταμός, ὁ, χεῖμαρρος ἀπὸ τὴν Πάνω πόλιν στὸ Γιαλό· βλ. καὶ *Καταρράχτης*. *Βαθὺς Ποταμός* (Φακούντα - Ζέρες).

Πότι(ν), τό, (Χαμές), Πότης.

Πούλλον ἢ Φωλιά, τοῦ, (Φανερωμένη-Βόδια, Νύμος)· *πούλλος* = ὁ ἀετός· πρβ. τ' Ἀντιάον ἢ Κούσπα, ἡ τρύπα, ἡ σπηλιὰ τοῦ γύπα (Κρεμαστὴ Ρόδου).

Πρασονήσι(ν), τό, ("Ἀγ. Αἰμ. - Κεφάλι), νησί· πρβ. *Πρασονήσι* Κατ-ταβιᾶς Ρόδου.

Προφήτης Ἡλίας, ὁ· βλ. "Ἀγ. Νουτιάς.

Πυργάλλια, τά, ἐρείπια στίς Ζέρες, ὕψος.

Ρεματοκάβουλλο(ν), τό, (Δυσάλ.), ρέμα· ρεματιά + κάβος· καβούλλια = μικροὶ κάβοι.

Ρήχτης, ὁ, κρημνός, ἔδαφος γεμάτο σπάσματα (Χατζιδ., MNE, Α' 419), τοπων. συχνὸ καὶ στὴ Ρόδο.

Ροδά, τά, (Θεολόγος).

Ρουκουινιώτης, ὁ, ("Ερεικα), ὁ Ταξιάρχης, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα *Μιχαήλης*¹. Μονὴ Σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ. Τὸ τοπων. θὰ ἦταν τοῦ *Ρουκουνα* ἢ *Ρούκουνα* (πρβ. *Ρουκουνάκης*, ἐπώνυμο στὴν Κρήτη) καὶ ὁ Ταξιάρχης πῆρε τὴν προσωνυμία *Ρουκουινιώτης* μὲ τὴν τοπικὴ κατάλ. -ιώτης, ὅπως *Αὔλακιώτης*, *Καϊλιώτης*.

Ρουμάνι(ν), τό, δάσος, τουρκ. orman.

Ρουφῶνες, οἱ, θηλ., (Νανού), ἀνοίγματα στοὺς βράχους· ρουθούνη) ρουφούνι, μὲ τροπὴ τοῦ θ σὲ φ, ὅπως *θηκάρι* > *φηκάρι*, *σταθμίζω* > *σταφνίζω*, (ἐπίδρ. τοῦ ρουφῶ), *μγθ*. ἢ *ρουφούνα*.

Σαρακηνόγιαλο(ν), τό, ὄρμος ποὺ σχετίζεται μὲ *κουρσάρικες* ἐπιδρομές.

Σάρπες, οἱ, θηλ., (Νιμπ.), λιμενίσκος, ψαρότοπος.

Σελλινιές, οἱ, θηλ., ("Αἱοὶ 'Ανάργυροι).

Σεντούκα, ἡ, (ἔσωτ.), *μγθ*. (<σάνδυξ>σάνδύκιον)σεντούκι), *σαρκοφάγος*.

Σεσκλί(ν), τό, ἡ νησίδα στὰ Ν. τῆς Σύμης πρὶν τὸν Πανορμίτη. Συνήθως λένε τὰ *Σεσκλιά* μιλώντας γιὰ ὅλη τὴ συστάδα τῶν νησιῶν ποὺ εἶναι μετόχι τοῦ Πανορμίτη· τεῦτλον ἢ σεῦτλον, τὸ σέσκουλο. 'Ο Θουκυδίδης (VIII, 42) περιγράφοντας τὴ *ναυμαχία τῆς Σύμης* 'Αθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν (412/411 π.Χ.) λέει «εἰς τὴν Τευτλοῦσσαν νῆσον καταφεύγουσιν (οἱ 'Αθηναῖοι)» -οὔσα καὶ -οὔσσα εἶναι καταλ. περιεκτ., ὅπως *Τραγοῦσσα*, νησί τῆς Ρόδου, *Οἰνοῦσαι*, *Βατοῦσα* (Χίου), *Πλακοῦσσα*, *Σχινοῦσσα* (Στέφ. Βυζ.), 'Ελαιοῦσσα, *Ροδοῦσα* (Π.Τ. 71). Παράλληλα μὲ τὸ Τευτλοῦσσα, τὸ νησί θὰ λεγόταν καὶ *Σεῦτλον* στὸ μεσαίωνα. 'Η "Αννα ἢ Κομνηνὴ (ἔκδ. Βόνν., 1878, II, 115-118), ὅπως εἶδαμε, περιγράφοντας τὴ *ναυμαχία τῆς Ρόδου*, μεταξὺ Πισατῶν καὶ Βυζαντινῶν (1103 μ.Χ.), λέει ὅτι ὁ βυζαντινὸς στόλος μετὰ τὴ *ναυμαχία* ἀποσύρθηκε «ἐν νησιδίῳ καλουμένῳ Σεῦτλῳ»· σεῦτλον ἢ σεῦκλον > *Σέσκλον*, ὑπικρ. *Σεσκλί(ο)ν*. 'Ο Πλίνιος τὸ λέει *Σευτλοῦσσα*².

Σετιά, ἡ, (Νιμπ. - "Αγ. Αἰμ.), ποταμάκι μὲ *ροδοδάφνες*· πιθ. *ιτέα*, τῆς *ιτιᾶς* > *σιτιά* > *σετιά*.

1. Γιὰ τὴ μονὴ πρβ. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, 'Η μεγ. Σταυροπ. μονὴ Μιχ. Ρουκουινιώτου, Συμ. Βῆμα, περίοδ. Β', ἔτ. 8 (1953), φ. 174 καὶ 185 κ.έξ. Γ. ΑΣΚΗΤΟΥ, 'Η ἐν Σύμῃ 'Ιερὰ μονὴ Μιχ. Ρουκουινιώτου, Ρόδος 1961. Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, 'Οδηγὸς Σύμης, σ. 15.

2. 'Ο Θουκ. ἀκολουθεῖ τὸν τύπο τεῦτλον - Τευτλοῦσσα, ἐνῶ ἐπικρατοῦσε τὸ σεῦτλον - Σευτλοῦσσα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν Πλίνιο καὶ τὴν "Αννα Κομνηνὴ· σεῦκλο λένε καὶ σήμερὰ τὸ φυτό.

Σκάλα, ἡ, τὸ λιμάνι, ὅπως καὶ στὴ Ρόδο, ἡ ἀποβάθρα· τὸ ὄνομα ἔμεινε ἀπὸ τὴ σκάλα, ποὺ ὑπῆρχε γιὰ τὴν ἐπιβίβαση καὶ ἀποβίβαση. Σκάλα καὶ Σκαλί(ν) λένε τὶς τοποθεσίες, ποὺ μοιάζουν σὰν σκάλα ἢ ἔχουν διαβάσεις σὰν σκαλιά· τοῦ Λιμένου ἢ Σκάλα, οἱ Σκάλες (Μεγ. Σωτήρης), τὸ Σκαλὶν τῆς Νανοῦς, τῆς Στρατερῆς, τὸ Μεσακὸ Σκαλί(ν), τὰ Δεκαοχτὼ Σκαλιὰ (Προφ. Ἡλίας), τὰ Σκαλοπάτια (Ξίσος), ἡ Σκαλωσὰ (Μαραθ.) = σκαλωσιά, ἡ Μισακιὰ Σκαλωσὰ (βλ. λ.) κ.ἄ.

Σκιστή, ἡ, ἐνν. πέτρα, (Φανερωμένη)· βλ. "Αἰς Γιάννης τῆς Σκιστῆς. Σκομισά, ἡ, (Σεσκλί, Νιμπ.), Κόμισσα (;).

Σκουλουδάς, ὁ (Μαραθ.), Σκουλούδης καὶ Σκουλουδάς, ἐπών.

Σκυροκάβουλλο(ν), τό, (ΒΔ. Ἀνάληψη), κάβος μὲ σκυῖρα.

Σπαθίς, οἱ, (Δυσάλωνας, Σεσκλί), βράχοι, ποὺ φαίνονται σὰν κομμένοι μὲ σπαθί.

Σπήλια, τὰ <σπήλαια· τὰ Δώδεκα Σπήλια (Νιμπ.), τὰ Μαῦρα Σπήλια (τοῦ Σωτήρη τὸ Γιάλι-Διαβατές), ἡ Σπηλιὰ τοῦ Δεσπότη, θηλ., τ' Ἀράπη ἡ Σπηλιά, τοῦ Δράκου ἡ Σπηλιὰ (Νιμπ.), μὲ σχετικὲς παραδόσεις, ὁ Σπήλιος τῆς Σκορδαλλοῦς < ὁ σπήλαιος, ἀρσ., Σκορδαλλός, Σκορδαλλοῦ, ἐπών.

Σταυρός, ὁ, 1) ἐνορ. ναὸς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (Πάνω πόλη), 2) ὁ Σταυρὸς τοῦ Πολέμου (Ρουκουινιώτη), μονύδριο μὲ ἐρείπια πύργου, πιθ. σκοπιᾶς, μὲ τὰ ὁποῖα σχετίζονται τὸ ὄνομα τῆς Μονῆς.

Σταφυλλόκαβος, ὁ, (ΒΔ. Γαδαρόμαντρα, "Αἰς Φιλήμονας), περιφέρεια μὲ λίγα ἀμπέλια.

Στενὸν τοῦ Διαποριοῦ, τό, πορθμισκός ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε τὴν προσω-
νιμία ὁ "Αἰς Νικόλας τοῦ Στενοῦ.

Στέρνα, ἡ, βλ. Γ'στέρνα.

Στίγκα, τοῦ, (Λιενί), ἐπώνυμο.

Στραβοί, οἱ, (Τολί), κυρτοί, καμπυλωτοὶ βράχοι.

Στράτα ἡ Καλή· βλ. Καλή.

Στρατερή, ἡ, (Νερά), ἐξωκλ. τῆς Παναγίας.

Στρογγυλός, ὁ, νησίδα· βλ. Κουλουντρός.

Στύλος, τό, (Ἁγία Αἰκατερίνη), ὀρμισκός στὴ Β. παραλία, Παναγιὰ τοῦ
Στύλου.

Συκιά, ἡ, Συκίδια, τὰ, (Ἁγία Εἰρήνη - Δρακούντα), ὑπκρ.

Σύμη, ἡ, τὸ ὄνομα τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς πόλης (βλ. εἰσαγ., σ. 40).

Σωροί, οἱ, (Βιγλί), πέτρες.

Σωτήρης, ὁ, ἐξωκλήσι τῆς «Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος»: 1) ὁ Με(γ)ά-
λος Σωτήρης (τῆς Νεράς), μετόχι τοῦ Πανοριμίτη, ἄλλοτε ἦταν σὲ ἀκμή,
2) ὁ Μικρὸς Σωτήρης (τῆς Λυθῆς), 3) ὁ Μέσα Σωτήρης (Νιμπ.) ἢ Μιχαη-
ληδάκια, 4) ὁ Ὁξω Σωτήρης (Νιμπ.).

Ταβίρι(ν), τό, (Νύμος), «γιαλάκι» με πηγή νερού· να ἔχη σχέση με τὰ προελλ. τάβα, Ταβύριον, Ἀταβύριον;

Τάκκον, τοῦ, (Πέδι), ἐπών.

Ταμπούτσι(ν), τό, βλ. Ἀμπούτσι.

Ταξιάρχης, ὁ· στὸ ὄνομα τοῦ Ταξιάρχη Μιχαήλ εἶναι ἀφιερωμένες δύο Μονές: α') ὁ Πανορμίτης, β') ὁ Ρουκουνώτης καὶ ἑφτὰ ἐξωκλήσια: ὁ Αὐλακιώτης, ὁ Θαρινός, ὁ Καϊλιώτης, ὁ Κοκκιμιδής, ὁ Κουρκουσιώτης, ὁ Μιχαήλης (Νιμπ.) καὶ ὁ Περιβλιώτης (βλ. λ.).

Ταρσανᾶς, ὁ, ναυπηγεῖα, τοῦ Κάμπου καὶ τοῦ Χαρανιοῦ (τουρκ. λ.).

Τζί(ν), τό· βλ. Ζί(ν).

Τοιχάρι(ν), τό, (Ἄης Δημ.), τοῦχος > τοιχάριον.

Τολί(ν), τό, (Ἄγ. Αἰμ. - Νύμος) «γιαλά» με κῆπο· Τόλης < Ἀποστόλης, ὕψκρ. τὸ Τολί.

Τουρκογιάλι(ν), τό, (Τολί)· πρβ. Σαρακηνόγιο.

Τρίστομο(ν), τό, (ἔσωτ.), λόφοι με διαβάσεις, τρία στόμια· πρβ. Τρίστομον (Καρπάθ.).

Τρίχας, τῆς, (Νανού - Μεγ. Σωτήρης)· στὴ Ρόδο ὑπάρχει τῆς Τρίχας τὸ Γιοφύρι.

Τρόλλι(ν), τό, (Σταυρὸς τοῦ Πολέμου).

Τροῦλλοι, οἱ¹, Τρουλλός, ὁ, (Πανορμ.), λόφοι ποὺ μοιάζουν με τροῦλλο· τροῦλλός = παραγεμᾶτος, ποὺ σχηματίζει τροῦλλο· «τροῦλλὰ τὰ μόδια», «τροῦλλον μισοκίλιν(ν)»· ὁμώνυμα τοπων. ὑπάρχουν στὴ Ρόδο, Κάρπαθο κ.ά. (Π.Τ. 139).

Τρούμπετο(ν), τό, νησίδα τοῦ Σεσκλιοῦ, ὅπου φυτρώνει εἶδος σαλάτας, ποὺ τὴ λένε «τρούμπετο»· πρβ. Ἀρτηκονήσι· τρουμπέττα = ἡ σάλπιγγα (ιτ. trombetta).

Τσαγγριά, ἡ, (Βίγλα - Πανορμ.)², με τὰ ἐξωκλήσια ὁ Ἄης Γιάννης ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Ἄης Νικόλας τῆς Τσαγγριάς.

Φακούντα, ἡ, (Μεγ. Σωτήρης), τῆς Φακούντας τὸ Γιάλι(ν), περιφέρεια ἕως τῇ θάλασσα· φακή, φακοὺς -ντος, περιεκτ., πρβ. Μαραθούντα, Παλούντα.

Φανάρα, ἡ, τὸ Φανάρι(ν), φάροι στὶς θέσεις Πιτίνι καὶ Κούτσουμπας.

Φανερωμένη, ἡ, περιοχὴ Πανορμίτη με πευκοδάσος, ὅπου εἶναι τὰ ἐξωκλήσια τῆς Παναγίας καὶ τ' Ἄη Γιώργη· Παναγία ἡ Φανερωμένη, ποὺ φανερώθηκε ἡ εἰκόνα Τῆς, συν. προσωνομία.

Φιλόνεικος, ὁ, (Πέδι), ἄκρ., ἐπώνυμο ἢ παρωνύμιο.

1. KARL DIETERICH, Sprache, σ. 268.

2. τσαγγρίζω = φωνάζω δυνατὰ, βγάζω ἄγριες φωνές· τσαγγριά, ἡ = ἡ δυνατὴ φωνή, κραυγὴ· πρβ. Liddel - Scott - Κωνστ. Λεξ. ἀγρίζομαι, ἐρεθίζειν, Ἰπποκρ. Ἡσύχ. ἀγγρίζειν, ὑφαιρεῖσθαι, ἐρεθίζειν, «ἀγγρίας λύπας», «ἀγγρισμός, ἐρεθισμός», διαγγρίζω.

Φονιάς, ό, (Νύμος, Προφ. 'Ηλίας), κρημνοί απότομοι· φονιάδες ονομάζονται τὰ άγρια τοπία, κρημνούς, χειμάρρους, σπήλαια κ.λ.π.

Φοῦροι, οί, (Νύμος), σπήλαια.

Φραγκόγιαλα, τά, τρεῖς όρμίσκοι στη Νύμο· πρβ. τὸ Σαρακηνόγιαλο, τὸ Τουρκογιαλί.

Φραμός, ό, φραγμός περιβολιῶν στὸν "Αγ. Παντελεήμονα (Πάνω πόλη).

Φράκτης, ό, (Μεγ. Σωτήρης), φράκτης γιὰ νὰ μὴ περνοῦν τὰ ζῶα.

Φρίος, τό, (Πέδι, "Αγ. Κωνστ. κ.ά.) = άνοιγμα στοὺς βράχους σὰν βαθὺ πηγάδι, καταβόθρα· «εἶναι πολλὰ φρία σὲ γοῦλο δὲ νησί(ν)» λένε· τὸ φρέαρ > τὸ φρέας - τὰ φρέα - τὸ φρίος, (ἐπίδρ. τοῦ φρύγας)· πρβ. τὸ μέτρος, τὸ τρύγος.

Φτωχός, ό, (Κωτικά), ἐξωκλ. τ' "Αη Γιώργη, ἀπὸ συσχετισμὸ μὲ ἄλλες ἐκκλησίες πλουσιώτερες ἢ μεγαλύτερες. "Αἱς Γιώργης ὁ Φτωχός ὑπάρχει καὶ στὰ Τριάντα Ρόδου (Π.Τ. 177).

Φωκοσπηλιά, ἡ, (Κεφάλια - "Αγ. Αἰμ.), σπηλιά φωκῶν· πρβ. ἡ Φώκια, ἡ Φακίόλεσκα (Ρόδος).

Χαλικερό(ν), τό, (Πέδι), όρμίσκος μὲ χαλίγια· ἡ κατάλ. -ερὸς εἶναι περιεκτική· πρβ. τὸ Συκερό(ν), τὰ Πιτερὰ (Π.Τ. 166).

Χαμές, οί, (Πέδι-Βίγλα), πλαγιά, ὅπου τὸ ἐξωκλήσι Παναγιά Χαμιώτισσα, καὶ κύρ. ὄν. ἡ Χαμιώτισσα.

Χαντάκια, τά, χάνδακες τεχνητοὶ ἢ φυσικοί, μισ. χάνδαξ < άραβ. handak.

Χαράκα, ἡ, (Πανορμ.), μγθ. τοῦ χαράκι = τόπος χαραγμένος, κοιλάδα μὲ βράχους γύρω· πρβ. "Ησυχ. «χάρακες, τάφροι».

Χαράνι(ν), τό, (Βαγγελίστρα), μυχός· χαρανί (τουρκ.) = χάλκινο λεβέτι, χαρανιά, τά = τὰ χαλκώματα.

Χαρ(ι)τωμένη, ἡ, ἔνορ. ναὸς Παναγίας στὴν Πάνω πόλη (26 Δεκ.)· ἡ προσωυμία ὀφείλεται στὸ «Χαῖρε, Κεχαριτωμένη»· βαφτ. ὀνόματα: Χαριτωμένη καὶ Χαρωμένη, Χαριτοῦ· Χαρωμενίτες, οἱ ἔνοριτες τῆς Χ.

Χασαπειά, τά, (Γιαλός), ἡ Κασαπειά, σφαγεῖα (άραβοτουρκ. kasab, χασάπης).

Χοιρόγκρεμμο(ν), τό, (Νύμος), ὄνομα κρημνοῦ.

Χοντρή Μούρη, ἡ, (Νύμος), βράχος σὰν μεγάλο πρόσωπο.

Χοντροκάβος, ό, (Νύμος, Μαραθ.), κάβοι μὲ μεγάλους βράχους.

Χοντρός, ό, νησίδα, μεγάλος βράχος.

Χοχλακωτός, ό, (Νιμπ.), τόπος μὲ χοχλάκια, περιεκτ.· πρβ. ὁ Πλακωτός, ὁ Ζυωτός (Π.Τ. 165).

Χρυσολιά, ἡ, (Νιμπ.), Χρυσούλα, Χρυσουλιά.

Χωνί(ν), τό, Χωνιά, τά, (Βίγλα, Προφ. 'Ηλίας), χωνί, χοάνη. Χώνη = στενὴ κοιλάδα.

Χωριό(ν), τό, ἔτσι λένε τὴν Πάνω πόλιν, ποὺ εἶναι παλαιότερη ἀπὸ τὸ
Γιαλό· χώρα = πόλιν, χωριό ἐδῶ = πολίχνη.

Ψαρά, τά, (Νύμος), ὄρμος.

Ψηλὰ Γκρεμμάρια, τά, (Νύμος, Νιμπ.), ἀκτὲς με ἀπότομους κρημνούς.

Ψηλὴ Κόπη, ἡ, (Μαραθ.), κοπή ἢ κόπη, κορυφή, κομμένος βράχος,
κρημνός.

Ψρολό(ν)ι(ν), τό, καὶ Ρολόι(ν)· ἡ πλατεῖα ὅπου εἶναι χτισμένο τὸ ὥρο-
λόγι τῆς Σύμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ Σ.Ι., 'Η ἐν Σύμῃ μονὴ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Πανορμίτου, Δωδεκα-
νησιακά, τ. Β' (1967), σ. 84-91.

ΑΜΑΝΤΟΥ Κ., Δωδεκάνησος, Byz. Zeit., τ. 30 (1929-30), σ. 244-246.

ΑΝΔΡΙΩΤΗ Ν.Π., 'Ετυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, 'Αθήνα 1951.

BOSIO G., Dell'istoria della Sacra Religione ed ill^{ma} milizia di San Giovanni
Gerosolimitano, vol. II, Roma 1630 (ἔκδ. Β').

ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ ΜΙΧ., 'Η νῆσος Σύμη, 'Αθήνησιν 1877.

DU CANGE, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis, Lugduni
1688.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ, πολιτικὴ, ἐπιστημονικὴ, κοινωνικὴ, 'Αθήναι 1947-48.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ, Περιοδ. τῆς ἐν 'Αθήναις Δωδεκανησιακῆς 'Ιστορικῆς
καὶ Λαογραφικῆς 'Εταιρείας, τ. Α' - Ε'.

ΖΕΡΒΟΥ ΣΚ., Τὸ ζήτημα τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὰ διπλωματικά αὐτοῦ ἔγγραφα,
ἔκδ. Β', 'Αθήναι 1928.

FRASER F. M. — BEAN G.E., The Rhodian Peraia and Islands, London 1954.

GAERTRINGEN VON HILLER, Inscriptiones graecae Symes, Teli, Nisyri, (I.G.
XII₃), Berolini 1898, XII₁ Rhodi 1895.

— Die Deme der Rhodischen Städt, Ath. Mitt., τ. 42 (1917) σ. 171 κ.ἐξ.

GLOTZ G., La civilisation Égéenne, Paris 1923.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, 'Εκδοτικὴ 'Αθηνῶν, τ. Α' - Β', 1970-1971.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ (ΧΡΦ.), φερμάνια καὶ ἔγγραφα Τουρκοκρατίας,

ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ Α. Σ., Κατάλογος χειρογράφων προερχομένων ἐκ τῆς Σχολῆς Σύμης,

'Ελληνικά, τ. 23ος (1970), σ. 38-56.

— 'Ενν ἄγνωστο χειρόγραφο τῆς Φυσικῆς Βενιαμίν τοῦ Λεσβίου, Δωδεκανησιακὸν
'Αρχεῖον, τ. Ε' (1970), σ. 43 κ.ἐξ.

— Νότιες Σποράδες. Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν προνομίων τους, Παρνασσός, τ.
II' (1971), σ. 423-449.

— 'Ο μῦθος τῆς Πρόκνης σὲ μαθηματάρειο ἀπὸ τὴ Σχολὴ Σύμης, Παρνασσός, τ.
ΙΔ' (1972), σ. 86-95.

ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ ΣΑΤ., Τὰ σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Σομαίων, Πειραιεὺς 1962.

— Παρωνύμια καὶ σκωπτικὰ ὀνόματα ἐν Σύμῃ, Δωδ. 'Αρχ., τ. Γ' (1958) σ. 134-176.

— Γλωσσάριον τοῦ ιδιώματος τῆς Σύμης, τεύχ. Α', Α - Γ, 'Αθήναι 1962.

— Συμαϊκὸν Ὀνοματολόγιον, 'Αθήναι 1971.

ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ ΣΩΤ. - ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΟΣ Μ., Συμαικά 'Ανάλεκτα, Α' Γεωγραφικά, 1946.

ΚΟΚΚΙΝΟΥ Δ., 'Ελληνική 'Επανάστασις, τ. 1-12, 'Αθήναι 1956 κ.έξ.

ΚΟΥΚΟΥΛΕ Φ., Βυζαντινά επώνυμα, 'Επ. Βυζ. Σπουδ., τ. Ε', σ. 12-14.

ΜΑΥΡΗ Ν.Γ., 'Ιστορικόν 'Αρχεῖον Κάσου, τ. Α'-Γ', 'Αθήναι 1937-38.

— Δωδεκανησιακή Βιβλιογραφία, τ. Α', 'Αθήναι 1965.

ΜΕΝΑΡΔΟΥ Σ., Τοπωνυμικόν τῆς νήσου Κύπρου, 'Αθηνᾶ, τ. 18 (1906), σ. 315 κ.έξ.

— Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν Κυπρίων, 'Αθηνᾶ, τ. 16 (1904), σ. 257 κ.έξ.

ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ Χ., Φωνητικὴ Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ 'Ικαρίας, 'Αθήναι 1929.

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Χ., Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου, Ρόδος 1951.

— Τοπωνυμικά καὶ ὀνοματικά Χάλκης, Πλάτων, τ. ΙΒ', τεύχ. Α' (1960), σ. 30 κ.έξ.

— Τοπωνυμικὸ Νισύρου, Νισυριακά, τ. 3 (1969), σ. 1-52.

— Γεωργικὲς γιορτὲς στὴ Ρόδο, Δωδ. 'Αρχ., τ. Α' (1955), σ. 25-35.

— Λεξικογραφικά καὶ Λαογραφικά Ρόδου, 'Αθήναι 1969.

— Οἰκογενειακά επώνυμα Δωδεκανήσου, 'Αφιέρ. στὴ μνήμη Μ. Τριανταφυλλίδη, 'Αθήνα 1960.

— 'Ιστορία τῆς Ρόδου (ἐκτυπώνεται).

ΠΑΡΑΝΙΚΑ ΜΑΘ., Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ 'Ελλ. ἔθνει καταστάσεως τῶν Γραμμάτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Κων/νίς 1867.

STEPHANOPOLI JEANNE, Les îles de l'Égée, leurs privilèges, Athènes 1912.

ΤΣΙΡΗΑΝΑΗ Ζ. Ι., Μελέτες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ρόδου στὰ χρόνια τῶν 'Ιποπτῶν, Θεσσαλονίκη 1970.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ Α., Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes, Athènes (BNJ.) 1940.

ΧΑΒΙΑΡΑ Δ., 'Ανέκδοτοι ἐπιστολαὶ Μοροζίνη καὶ Καποδιστρίου πρὸς τοὺς Συμαίους, Παρνασσός, τ. 3 (1879), σ. 251-252.

— Σουλτανικά φερμάνια Δωδεκανήσου, Δελτ. 'Ιστ. 'Εθν. 'Ετ., τ. ΣΤ' (1901), σ. 321-350.

— Συμαικά, Ζωγράφεως 'Αγών, τ. Α' (1891), σ. 219.

ΧΑΒΙΑΡΑ Μ. καὶ Ν.Δ., 'Επιγραφαὶ Περαιᾶς Ροδίων, 'Αρχαιολ. 'Εφημ. 1907 σ. 209-218, 1908 σ. 317-318, 1911 σ. 52-69.

ΧΑΒΙΑΡΑ Ν.Δ., Τὰ μοναστήρια τῆς Σύμης, Α', 'Αθήναι 1962.

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ Ι. Μ., Τὸ χρονικὸ τῆς Σχολῆς 'Αγίας Μαρίας Σύμης, 'Αθήναι 1966.

— Δωδεκανησιακά, Μην. ἱστ. φιολ. περιοδ., τ. Α'-Β', 'Αθήναι 1966-1967.

— Δωδεκανησιακά μελετήματα, μέρος Α', 'Αθήναι 1970.

— 'Η ἐν Σύμῃ ἱερὰ μονὴ Ταξιάρχου τοῦ Πανορμίτου, 'Αθήναι 1968, ἀνάτ. Θρησκ. καὶ 'Ηθ. 'Εγκυκλ. τ. 11 (1967).

— Τουριστικὸς 'Οδηγὸς τῆς νήσου Σύμης, Πειραιεύς 1970.

ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ Γ., Μεσαιωνικά καὶ Νέα 'Ελληνικά (ΜΝΕ), τ. Α'-Β', 'Αθήναι 1905-1907.

'Αρχαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς

ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΣΙΚΕΛΙΩΤΟΥ, 'Ιστορίαι, Teubner, Λιψία 1888-1890.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ, 'Ιστορίαι, «Les Belles Lettres», Paris 1946.

ΗΣΥΧΙΟΥ, Λεξικόν, 'Ιένα 1867.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, 'Ιστορίαι, Oxonii 1860 καὶ ἐκδ. Γκοβόστη.

ΚΙΝΝΑΜΟΥ ΙΩ., 'Ιστοριῶν βιβλ. 7, Weber, Βόννη 1831.

ΚΟΜΝΗΝΗΣ ΑΝΝΗΣ, Ἔργα, II, Weber, Βόννη 1878.
ΟΜΗΡΟΥ, Ἰλιάς, Teubner, Λιψία 1903.
ΠΛΙΝΙΟΥ, Naturalis historiae, Λιψία 1865.
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, Ἐθνικῶν quae supersunt, Λιψία 1839.
ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ, Γεωγραφικά, Teubner, Λιψία 1914.
ΧΩΝΙΑΤΗ ΝΙΚΗΤΑ, Χρονικὴ διήγησις, Weber, Βόννη 1835.

